

EYÜP TARİHİNDE GELENEKLİ BİR SANAT MAHFİLİ

SERTARÎKZADE TEKKESİ

SERTARÎKZADE
MEHMED EMİN EFENDİ DERGÂHI'NIN
300 YILLIK TARİHİ

MURAT ÖZER

Eyüp Belediyesi Kùltür Yayınları

Genel Yönetim	Erkan OCAK
Yayın Sorumlusu	Nimet KILIÇ
Yayın Danışmanı	İrfan ÇALIŞAN
Yazar	Murat ÖZER
Editör	İlknur SİSNELİOĞLU
Tashih	Kadir ARIK
Fotoğraf	Arzu ÜNAL
Kapak Tasarım, Sayfa düzeni, Baskı	BS Yay. Bas. Dağ. Rek. Org. San. Tic. Ltd. Şti.
İletişim	Fatih Cad. Alabey Sokak No: 28/B Merter / İstanbul Tel: 0 (212) 505 99 70 Fax: 0 (212) 505 99 75 e-posta: bs.yayin@gmail.com
Basım Yeri ve Yılı	İstanbul, Kasım 2013

Eyüp Belediyesi Kùltür
ve Sosyal İşler Müdürlüğü
0212 440 05 00 - 444 30 00
kultur@eyup.bel.tr

İÇİNDEKİLER

1. ÖNSÖZ
2. BAŞLARKEN
3. EYÜP'TEKİ TASAVVUFÎ YAŞAMA GENEL BAKIŞ
4. SERTARÎKZADE MEHMED EMİN EFENDİ
EL-CERRÂHÎ
 - a. Hayatı
 - b. Vefatı ve Eserleri
 - c. Halifeleri
5. SERTARÎKZADE DERGÂHI
 - a. Kaynaklarda Sertarîkzade Dergâhı
 - b. Kuruluşu
 - c. Faaliyetleri
 - i. Postnişînleri
 - d. Tekkenin Mimari Özellikleri
 - i. Meydan ve Türbe
 - ii. Harem ve Selamlık Dairesi
 - iii. Hazine
 - e. İstanbul Kültüründeki Yeri ve Önemi
 - i. Tekkede Yetişmiş Sanatkârlar ve Önemli Devlet Adamları
 - f. Tekkelerin Seddinden Sonra Sertarîkzade
6. 2008 RESTORASYONU İLE YAPININ YENİDEN
HAYAT BULMASI
7. SERTARÎKZADE KÜLTÜR MERKEZİ
8. SONUÇ
9. GÖRSEL ARŞİV
10. EKLER
11. KAYNAKÇA

İntisâb feyz-i aşka nâil olmaksa merâm
*Hankâh-ı **Sertarîk**'a sıdk ile eyle devâm*

Dostun dostuna ikram ettiği “dostlardan” ...
Uğur Baran’a nev-niyâz ile ...

ÖNSÖZ

BAŞLARKEN

Fethin kokusunun geldiği İstanbul kapısı...

Velilerin diyâr-ı İslambol'da sırlandıkları bir mekân, Hazret-i Eyüp Sultan...

İstanbul'da velilerin inziva hallerini yaşayabildiği en iyi yerlerden birisi Ebâ Eyyûb Hazretlerinin kabri şerifleri ile şereflenmiş, “Eyüp” ismi ile şöhret bulmuş bu beldedir. Çünkü bilinir ki Medineli bir ensâr olan Eyyûb Sultan Hazretleri şehri-i İslambol'da Hicret'in sırlarını remzeder.

Yukarıdaki halle çerçevelenen “inziva” kavramının içinde Allah'ın cemal sıfatını müşahade etmek maksadıyla bir seyir güzelliği sırrının da yattığını söylemek gerekir. Zira özellikle İstanbul'da veliler inziva için seçtikleri mekânlarda şehrin seyrini de nazar-ı dikkatlerinden eksik etmemişlerdir. Bir başka ifadeyle İstanbul'daki inziva mekânları aslında bu şehrin en kaliteli mekânlarıdır. İşte bu nezih mekânlardan birisi olan ve Hazret-i Hâlid bin Zeyd'in şerefleştirdiği Eyüp belgesi hem zâhirî hem bâtınî unsurlarıyla velilerin öncelikle tercih ettiği mekânlardan birisi olmuştur. 18 yüzyıl tasavvuf hayatı içinde oldukça önemli bir yere sahip olan ve Sertarıkzade nâmıyla anılan Nişanca Mahallesiindeki ihtişamlı tekke de kendi yüzyılında ve sonrasında mimari, tarihi, kültürel ve estetik konularından adından sıkça söz ettiren bir yapıdır.

Son yüzyılın önemli merkezlerinden birisi olan bu yapı sadece Eyüp Sultan beldesi için değil, özellikle başta tarihi yarımada olmak üzere İstanbul başkenti için son derece önemli anekdotları içinde barındırır.

Son dönemde tarihi yapılar içinde talihsiz bir evre geçirmiş bu bina, yaşattığı tasavvufi kültürün argümanlarını kaybetmiş olmanın getirdiği boşlukla bir dönem büyük bir yok oluşla karşı karşıya kalmıştır. Özellikle mimari açıdan son derece önemli bir konumda olan tekke binası tasavvufi kültürün yaşamını içinde sırlamış fakat bununla birlikte yapısal özelliklerini de kaybetmeye başlamıştır. 80'li yıllara gelindiğinde birkaç "şahsi teşebbüs" haricinde hiçbir kuruluş tarafından korunamamış bu yapı bütünü, sonunda zamana yenik düşmüş ve türbe kısmı başta olmak üzere tüm harem dairesini ve müştemilatını kaybetme noktasına gelmiştir.

Yine bir şahsi teşebbüs ile türbe kısmındaki yok oluş karşısında gösterilen hassasiyet neticesinde, türbe yok olmaktan kurtulması adına bir hüsn-i niyet ile beton sandukalarla tekrar inşa edilmiştir. Dış etkenlere maruz kalmış bu büyüklerin sandukaları sözü geçen çalışma ile yaşamını iz halinde sürdürebilmiştir.

Eyüp Belediyesi'nin 2008 yılında başlattığı restorasyon projesi

ile neredeyse tümüyle yok olmuş bu yapı, yeniden hayatla buluşmuştur. Tüm müştemilatı yeniden elden geçirilen yapı EYÜP BELEDİYESİ'nin bir kültür hizmeti olarak tamamen baştan inşa edilmiştir.

Bugün EYÜP BELEDİYESİ Sertarıkzade KÜLTÜR MERKEZİ adıyla hizmete geçmiş bu binalar bütünü, başta geleneğimizin koruyucuları olarak gördüğümüz türbe kısmı olmak üzere Osmanlı tasavvuf kültürünün son derece önemli özelliklerini tekrar gün yüzüne çıkarmıştır.

XVIII. yüzyıl İstanbul'da şehrin üç büyük nişangâhından biri olan Eyüp Nişanca tepesinden, Sultan Fatih'in fetihle otağını kurduğu mahâl olan «Otakçılar» mevkiine inen yokuş üzerinde, Davut Ağa ismiyle marûf camii yanında kurulmuş olan Sertarıkzade Tekkesi, İstanbul'un inançtan sosyal yaşama, sanattan irfana kadar pek çok hususta literatüre geçmiş son derece önemli bir tarihi mekânıdır.

Bahsi geçen bu tekkenin ihya ve inşa menakıbı da en az tarihçesi kadar mühimdir. Vakit, Gazi lakabı ile şöhret bulmuş Sultan I. Mahmud vaktidir... Sultan III. Murad'ın Bâbüssaâde ağalarından Davut Ağa'nın vakfı olan Eyüp Nişanca yokuşunda inşa edilmiş Davut Ağa Camii bu mahâlin bilinen kıdemli mescidlerinden birisidir. Adı geçen camiye bitişik halde bulunan Sertarıkzade Mehmed Emin Hazretlerinin hanımı Hamide Ayşe Bacı'nın mülkü olan bu arazi, kendisinin vefatı ile birlikte bir tekke inşası için vakfedilmiştir. İnşa edilen tekkenin meydan kısmı içerisindeki türbe bölümüne defnedilmiş Hamide Bacı aynı zamanda bu türbenin misafiri konumundadır.

Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi'nin meşihatı ile beldede hizmete başlamış, merasimlerini Pazar Günü yapması adet olduğu için "Pazar Tekke" ismi ile şöhret bulmuş Sertarıkzade Dergâhı tekkelerin kapatılması olan 30 Ağustos 1925 tarihine kadar İstanbul tasavvuf hayatında son derece önemli bir vazifeyi ifa etmiştir.

Son yüzyılda üzerinde herhangi bir faaliyet gerçekleştirilmediği için atıl vaziyette kalmış bulunan tekke binası, 40'lı yıllara doğru başta sivil yaşam alanı olan harem dairesi olmak üzere neredeyse tamamen yok olmaya başlamıştır. Özellikle türbe çatısı 70'li yıllarda

gerçekleştirilen bireysel gayretlerle ayakta tutulmaya çalışılmış fakat başarılı olunamamıştır. Çatısı yıkılan meydan binası içerisinde bulunan türbe bölümündeki ahşap sandukalar tamamen çürümüş ve yok olmuştur. Yine bu konudatasavvufa gönül vermiş birkaç hassas kişi sayesinde sandukalar dış etkenlere maruz kalacağı için betondan tekrar yaptırılmış ve buradaki bu mirasın yok olması engellenmiştir.

Tekke müstemilatı ve arazisi, etrafında gerçekleştirilmiş gecekondular ve kaçak yapılar ile yok olmak üzereyken Eyüp Belediyesi konuya el atmış ve tamamına yakını yok olmuş bu arazide yapının yeniden hayata kavuşturulması için gerekli çalışmaları başlatmıştır. Eski eserleri yeniden gün ışığına çıkarma programı kapsamında ele alınan yapıya, ilk olarak, 9591 Sayılı Gayrimenkul Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu kararı ile tescil alınmıştır. Bu kararın ardından tekke, Vakıflar Genel Müdürlüğü tarafından Eyüp Belediyesi'ne tahsis edildi. Daha sonra gerçekleştirilen restorasyon ve restitüsyon projeleri ile yapının en doğru şekilde nasıl yapılabileceği akademik olarak incelendi ardından inşaatı hızla başlatıldı. 2008 yılında başlayan bu çalışmalar 2010 yılında sona erdi ve aslına uygun olarak inşa edilen bina artık yeni çehresi ile İstanbul kültür hayatı ile buluşturuldu. 5 Haziran Cumartesi günü gerçekleştirilen geniş katılımlı bir açılış töreniyle Sertarıkzade Kültür ve Sanat Merkezi olarak hizmete girdi.

Yeni dönemde İstanbul tasavvuf ve kültür tarihi içinde son derece müstesna bir yere sahip Sertarıkzade Tekkesi, sadece bina vazifesi ile değil içeriğindeki sosyal ve kültürel çalışmalarla vizyonunu devam ettirmektedir.

Umut edilir ki bu kutlu beldeye dair kültürel projeler için Sertarıkzade Tekkesi "yeni" adıyla Sertarıkzade Kültür Merkezi bir köşetaşı vazifesi görür.

ELYÜP'TEKİ TASAVVUFÎ YAŞAMA GENEL BAKIŞ

Dünya inanç kültürünün en önemli merkezlerinden birisi olan İstanbul, bilindiği üzere tam üç bin yıldır yerleşim merkezi olmuş ve bin altı yüz senedir de üzerinde bulunduğu devletlere başkentlik yapmış bir dünya merkezidir. Birçok inanca merkezlik yapmış bir şehir olmakla birlikte İstanbul, özellikle Osmanlı'nın fethi sonrasında İslam ümmetinin son derece önem verdiği bir inanç kenti konumuna gelmiştir. Bunun doğal bir sonucu olarak, tasavvuf kültürünün de yaşandığı en önemli dünya şehirlerinden birisidir. Sultan Fatih döneminden itibaren başlayan bu inanç sisteminin yansımaları olan tekkeler, İstanbul'da hem din hem de kültür dokusunun şekillenmesinde son derece aktif bir rol oynamıştır.

Konumuz olan Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi Hazretleri ve Sertarıkzade Tekkesi zaman dilimi bakımından XVIII. yüzyılın içinde teşekkül ettiğinden bu dönemin genel bakışına değinmek konu açısından faydalı olacaktır.

Sertarıkzade Hazretlerinin yaşadığı yüzyıldaki zaman diliminde Sultan III. Ahmed, Sultan I. Mahmud ve Sultan III. Osman hükümdarlık yapmışlardır. Sertarıkzade Tekkesi de bu zaman diliminde faaliyetlerine başlamıştır. Bu dönemin tasavvuf tarihi açısından en büyük özelliği İstanbul tasavvuf kültürünün en geliştiği ve yaygınlaştığı yüzyıl olmasıdır. Sertarıkzade Tekkesi'nin bulunduğu mahâl olan sur dışı, bu dönemin tasavvuf kültürü açısından son derece önemli mekânları içinde barındırmaktadır. Dönem itibarıyla bu mahalde şehrsel bir yerleşim birimi bulunmamakla birlikte özellikle Eyüp civarında kırkın üzerinde tekke faaliyettedir. Bu durumun en büyük özelliği şüphesiz tekke yaşamının, kendisini şehir hayatından uzaklaştırmasıdır.

Eyüp mevkiinin bu yüzyıldaki önemli tekkeleri arasında özellikle Kâdiriliğin ve Halvetiliğin geniş bir alanda hizmet ettiği görülmektedir. Bununla birlikte bu yüzyılda İstanbul'un en önemli Mevlevî tekkelerinden birisi olan *Bahariye Mevlevihânesi* de Eyüp'te faaliyetlerine başlamıştır. Bu yüzyılda Eyüp sınırları içinde faaliyetlerine başlamış bir başka tekke de Cemâleddin Uşşâkî Âsitânesi'dir.

Savaklar civarında kurulmuş bu Halvetî tekkesi, bu yüzyılın önemli tasavvuf merkezlerinden birisi olmuştur.

Konumuzla da bağlantılı olması açısından Eyüp'ün tasavvufî yaşamında yer edinmiş önemli bir tekke de *Sivasî Âsitânesi*'dir. Son yüzyıl tekke medrese ihtilaflarında ismi Kadızâdeliler ile birlikte geçen bu tekke tasavvufun savunulması açısından son derece önemli bir şöhrete sahiptir. Bir Halvetîlik kolu olan Sivasî tarikatı hem bu özelliğiyle hem de kültürel etkileriyle bu yüzyılda adından çokça söz ettirmiş önemli bir tarikattır.*

Eyüp'teki inziva hayatının sembolü olarak nitelendirilecek bir tasavvufî merkez de Murâd-ı Münzevî Hazretlerinin tesis ettiği ve sonraki yüzyıllarda Molla Murad Tekkesi olarak anılan Nişanca meydanında bulunan büyük yapıdır. Tarihi süreç içerisinde birçok tarikat kolunun hizmet verdiği bu tekke Osmanlı kültür hayatının anıldığı her mahfelde kendisinden söz ettirmektedir.

Konumuz olan Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi tarafından bu yüzyılda tesis edilmiş *Pazar Tekkesi* namıyla anılan Eyüp, Nişanca mahallesinde bulunan yapı da dönemin tasavvufî yaşamı açısından önemli bir yere sahiptir. Geleneği olan Cerrâhîlik tarikatının yaşanması bakımından kuruluşundan sonra 250 seneye yakın bir dönem ayakta kalabilmiş bu bina ayrıca İstanbul kültür hayatına birçok önemli ismi kazandırması bakımından da dikkate şâyândır.

* Ayrıntılı bilgi için bkz. İbrahim Baz, Abdulahad Nûrî-i Sivasî, İnsan Yay, İstanbul, 2007.

4. SERTARÎKZADE MEHMED EMİN EFENDİ EL-CERRÂHÎ

a. Hayatı

Eyüp sınırları içinde medfun olan binlerce manevi büyükten 17. yüzyıldaki önemli bir isim, Sertarîkzade lakabı ile anılan Mehmed (Muhammed) Emin Efendi Hazretleridir. Bu yüzyılın önemli tasavvufî ekollerinden birisi olan Halvetîliğin Cerrâhîlik kolunun ilk halifeleri arasında olan Sertarîkzade Hazretleri, tarikatın kuruluş süreci içindeki en önemli isimlerden birisidir. Ayrıca genel olarak bakıldığında da Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi 17. yüzyıl Osmanlı tasavvuf hayatında hatırı sayılır bir şöhrete sahiptir.

Doğum tarihi kaynaklarda 1686 (1098) olarak geçen Sertarîkzade Hazretleri, tasavvuf geleneği ile iç içe yaşayan bir aileden gelmektedir. İsimleri aslen “Muhammed” olmakla birlikte şeyhi Nûreddîn Cerrâhî Hazretleri ile adaştır. Fakat daha çok şeyhinin kendisine mahlas olarak verdiği “Emin” ism-i şerifi ile şöhret bulmuştur.

Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin babası eş-Şeyh Abdullah el-Sivâsî'dir. Daha sonra kendisinin de tekke inşa edeceği ve konumuz olan Eyüp Nişanca Mahallesinin en önemli tasavvufî merkezlerinden birisi olan Sivasî Dergâhı Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi'nin

aile tekkesidir. Şeyh Abdullah el-Sivâsî, bu tekkenin o dönemdeki postnişini olan eş-Şeyh Sivâsîzâde Abdülbâkî Efendi'nin halifesi ve sertarîkidir.* Babası hakkında çeşitli kaynaklarda farklı bilgiler yer alsa da bu bilgilerin sıhhati konusunda ciddi şüpheler bulunmaktadır. Örneğin, Mehmet Mermi Haskan Eyüp Sultan Tarihi adlı eserinde bu zâtın Hazret-i Pîr Nûreddîn Cerrâhî'nin halifesi olduğu ile ilgili bir bilgi verse de bu bilginin hangi kaynaktan beslendiğini bilememekteyiz. Çünkü bu yüzyılın önemli tabakat eserlerinde Abdullah Efendi'nin, Abdülbâkî Efendi'nin halifesi olduğu ile ilgili birçok bilgi ve belge bulunmaktadır. 1710 (1122) tarihinde vefat eden bu zâtın mezar taşı Sertarîkzade Tekkesi'nin karşı tarafındaki set üstünde diğer oğlu Şeyh Abdülbâkî Efendi ile yan yanadır. Mezartaşlarında şu kitabeler yer almaktadır:

“Mecma’-i ilm, hâfız-ı Kur’ân, fâzıl-ı asr, Şeyh Abdülbâkî Efendi’nin vâlidî eş-Şeyh Hacı Abdullah Efendi”

“Mekke-i Mûkerreme şeyhi merhûm mağfuru’l-leh Şeyh Abdülbâkî Efendi’nin ruhiçün el Fâtihâ 1142 (1729)”

“Sertarîklik” müessesesi Sivâsîlik tarikatı içinde son derece önemli bir yer teşkil eder. “Yol-tarikat başı” anlamına gelen bu tabir, tasavvufi terminolojide hem zâhirî hem de bâtinî birçok bilgi barındırır. İşte Sivâsîlik içinde şekillenmiş bu tasavvufi mevki, Mehmed Emin Efendi'nin babası Abdullah Efendi vasıtasıyla Cerrâhîlik geleneğinin bir usulü olmuştur. Cerrâhîliğin bir usul olarak sertarîkliği bu nakil yoluyla almasından ötürü Mehmed Emin Efendi Hazretleri ismin-den daha çok bu mevki ile şöhret bulmuştur.

Fatih Kumrulu Mescid Mahallesinde bulunan babaevinde dünyaya gelen Sertarîkzade Hazretlerinin babası ile ilgili yukarıdaki bilgiler haricinde ailesi hakkında günümüze bir bilgi intikal edememiştir. Ailenin yaşadığı mahallenin, döneminde Mimar Sinan Mahallesi ismi ile de anıldığı bilinmektedir. Fakat bu mahallede yetişmiş olan Sertarîkzade Hazretleri, kendinden sonraki yüzyıllarda mahalle-

* Sivâsîzâde Abdülbâkî Efendi'nin meşihat müddeti 1639-1710 yılları arasındadır. Ayrıntılı bilgi için bkz. Cengiz Gündoğdu, “Eyüp’te Medfun Bir Halvetî-Sivâsî Şeyhi: Sivâsî-zâde Abdülbâkî Efendi”, Tarihi, Kültürü ve Sanatıyla IX. Eyüp Sultan Sempozyumu, 13-15 Mayıs 2005, İstanbul, 2005, ss. 314-321.

nin bu isimle anılmasına vesile olmuştur. Bu irfanî çevrenin içinde büyüyen Sertarîkzade Hazretleri, iptidai ilmini mezkûr mahalledeki Hafız Paşa Mektebi’nde tahsil etmiştir. Daha sonra buradan mezun olarak tahsiline Fatih Medreselerinde devam etmiştir. Sertarîkzade Hazretlerinin hayatının dönüm noktası, işte bu tahsil döneminde zuhur etti. Yaşadığı bir vakıa ile Hazret-i Pîr Nûreddîn Cerrâhî ile tanışma fırsatı bulan Sertarîkzade Efendi, bu dönemden sonra hayatını dervişlik mesleği ile sürdürdü. Yaşanan bu hadise, menakıblarda şu şekilde zikredilmektedir:

Sertarîkzade Hazretlerinin peder-i azizi Abdullah Efendi, Hazret-i Pîr’e çok muhabbet duyar ve çok hürmet gösterirmiş. Hatta öyle ki, manevi birçok halini kendisine arz etmekten çekinmezmiş. Bu dönemde Fatih Medreselerinde talebe olan Mehmed Emin Efendi’nin de ilim tahsil etmede ciddi sıkıntıları baş göstermiş. Oğlunun yaşadığı bu zorluk ile alakalı olarak kendisine bir mânâ zuhur eden Abdullah Efendi, oğlunu kolundan tutup Hazret-i Pîr’in huzuruna çıkarmış. Abdullah Efendi gördüğü mânâyı Hazret-i Pîr’e anlatınca sahib-i keşif olan Nûreddîn Cerrâhî Hazretleri, Mehmed Emin Efendi’ye dönerek, “Oğlum, şimdi siz ne okuyorsunuz?” diye sual etmiş. Mehmed Emin Efendi cevaben, “Efendim, kafiye okuyoruz” buyurmuşlar. Bu cevap üzerine Cenab-ı Pîr, Sertarîkzade Hazretlerinin ağızlarına nefes etmişler ve “Oğlum, sana bu kifayet eder” diyerek kendilerini uğurlamışlar.

Bu manevi olay neticesinde Mehmed Emin Efendi’nin az bir zamanda medresede büyük bir değişim yaşadığı kaynaklarda zikredilmektedir. Hatta öyle ki, bu ilerleme

büyük bir şöhet kazanmıştır. Sertarîkzade Hazretlerinin tasavvufa meyli de bu hadise ile başlamıştır. Bir gün gördüğü bir mânâyı peder-i âlilerine arz etmiş ve nasibinin ne olduğu hususunda sual etmiştir. Abdullah Efendi Hazretleri cevaben, “Oğlum senin faydan bizden değildir. Vaktin sahibi Hazret-i Pîr Nûreddîn Cerrâhî’ndendir” diyerek kendilerini Karagümrük’e getirmişler. Abdullah Efendi, durumu Cenâb-ı Pîr’e arz ederek oğlunun dervişliğe kabulünü niyaz etmiş ve işte bu tarihten itibaren Hazret-i Pîr’e intisab eden Mehmed Emin Efendi Hazretleri, Cerrâhilik yolunda ilerlemeye başlamıştır.

Hazret-i Pîr’in emriyle hem pederlerinin zaviyesinde hem de Karagümrük Âsitânesi’nde hizmete ve halvete devam eden Sertarîkzade Hazretleri, kısa sürede büyük manevi mertebeler kazanmıştır. İstidadı sayesinde sadece 25 yaşında iken Hazret-i Pîr’in hilafet ile şereflendirdiği Sertarîkzade Hazretleri, 12 Rebiyülevvel 1123 günü, yani bir Mevlid Kandili’nde Hazret-i Pîr’den tâc ve hırka giyerek hilafet-nişin oldu. Hazret-i Pîr’in şeyhi Alâeddîn Köstendilli Hazretlerinden kendisine emanet edilen iki halifeden ayrı olarak bizzat Hazret-i Pîr’e intisab etmiş ve seyr-i sülûkunu tamamlamış hulefanın ilki Sertarîkzade Hazretleridir. Gelecekte Karagümrük Cerrâhî Âsitânesi’nin bu özelliğe sahip hulefa içindeki ilk postnişini olacaktır. Böylece irşad ehliyetiyle tezyin edilmiş Sertarîkzade Hazretlerinin hilafet hayatı başlamıştır. Bu vakıanın çok yakın bir zamanında peder-i âlileri Hakk’a yürüyen Sertarîkzade Hazretlerinin ilk postnişinlik görevi de bu vesile ile başlamıştır.

Fatih’teki baba mahallesinde bulunan Kumrulu Mescid Camii yakınındaki zaviyenin babasında olan meşihat hakkı, vefatıyla kendi uhdelere verilmiştir. Bu zaviyede hem zâhirî ilimleri talebelere tahsil ettirmiş hem de Salı günleri tarikat ayinini icraya başlamıştır. Kumrulu Mescid namıyla anılan bu mahalle ve tekke bu tarihten itibaren kendi lakapları olan Sertarîkzade (Salı) ismiyle anılır olmuştur. Bu dönemde babası Abdullah Efendi’den sonra pîri ve şeyhi Nûreddîn Cerrâhî Hazretlerinin vefatı da kendisi için oldukça önemli bir dönüm noktasıdır.

Kumrulu Mescid’deki meşihat hizmetine ilaveten pîrdaşı ve tekkenin postnişini Hüsâmeddîn-i Merdî Hazretlerinin görevli olduğu

Hâcegîzâde Tekkesi ismiyle anılan ve Fatih’teki büyük Otlukçu Yokuşunda bulunan zaviyenin de meşihat hakkı ve vazifeleri kendisine devredildi. Diğer tekke ile birlikte bu tekkede de vazifesine devam eden Sertarîkzade Hazretleri, burada da Perşembe günleri tarikat ayinleri icra etmeye başladı. Bununla birlikte kendisine Rumeli Hisarı Camii Kürsü Şeyhliği tevdi edildi. Buradaki hizmetine devam ederken camiinin yakınında bulunan Kayalar Kabristanı’nın Hisar kısmındaki Durmuş Dede Hazretleri ismiyle meşhur tekke boş halde bulunuyordu. Bu sebepten Durmuş Dede Tekkesi’nin meşihat hizmetleri halkın ısrar ve ricaları üzerine kendisine verildi.

Bütün bu irşad hizmetleri ile birlikte Eyüp Nişanca’daki baba tekkesi olan Sivâsi dergâhına devam eden Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi, bu mahâlde bulunan Davud Ağa Camii bitişiğinde bir dergâh-ı şerîf inşasına başladı. Şahsi malından harcayarak yaptırdığı bu tekke, son yüzyıl tasavvuf kültürünün önemli merkezlerinden birisi olacak olan Sertarîkzade (Pazar) Tekkesi idi.

Kendi tarikatı içerisindeki “yol başılık” anlamına gelen “sertarîklik” unvanını almasının hikayesini menakıbnâmeler şu şekilde rivayet etmektedir:

Pîr Nûreddîn Cerrâhî Hazretleri, her zaman “Şeyh Emin” diye seslendiği Sertarîkzade Hazretlerine baba tekkesindeki usul gereğince davranıyor fakat bu görevi kendisine teslim eden resmi bir ayin de icra etmiyordu. Sonunda bir gün beklenen bu hal şu şekilde gerçekleşti: Hazret-i Pîr tâc-ı şerîfini tören haricindeki kullanmadığı vakitlerde meydandaki postun üzerine bırakırlar idi. Bir merasim günü tevhidhânede postun üzerinde bulunan bu tâc-ı şerîfin getirilmesini talep ettiler. Dervişândan kim bu talebi yerine getirmek istediye de tâc-ı postun üzerinden alamadılar. Bir başka ifadeyle tâc-ı şerîf sanki posta yapılmıştı. Teşebbüste bulunan herkes durumu Hazret-i Pîr’e arz edince, Hazret-i Pîr:

“Şeyh Emin, sen var git, tâc-ı şerîfi al, getir.”

diye Sertarîkzade Hazretlerinden talep ettiler. Sertarîkzade Hazretleri posta gittiler ve normal bir gündeki gibi tâc-ı şerîfi alıp Hazret-i Pîr’e getirdiler. Bu harikulâde vakıa ile Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin “sertarîklik” unvanı da kendiliğinden teyid

edilmiş oldu. Hazret-i Pîr bu olay üzerine hemen kendi oturduğu mavi postun sol yanına bir de kırmızı post serdirtti ve icra edilen sertarîklik töreni ile Mehmed Emin Hazretleri resmen sertarîklik müessesesine tayin edildi.

Sertarîkzade Hazretleri sûfî yaşamdaki bu hizmetleriyle birlikte medrese eğitimi hususunda aldığı icazetler gereğince tedrisat vermeye de devam etti. Bu vazifelerinden en önemlisi Fatih Camii'ndeki medrese âlimliğidir. Tam 22 sene devam etmiş bu hizmet, birçok talebe hatta zâhirî ilimlerden bâtinî ilimlere uzanan birçok derviş yetiştirmiştir. Talebeleri içinde istidad gördüklerini Kumrulu Mescid'deki Salı Dergahı'na çağıran Sertarîkzade Hazretleri, onlarla orada özel olarak ilgilenir idi. Verdiği bu derslerin en önemlileri Tefsir-i Şerif ve Fusûsu'l-Hikem okumaları idi. Ayrıca büyük bir kitap kurdu olduğu belirtilen Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi'nin Kumrulu Mescid'deki meşihatına ilk olarak başladığı Salı Dergâhı bir kütüphane olarak da tabir edilirdi. Hazret, biriktirdiği kitapları burada intizamlı bir vaziyette saklardı.

Sertarîkzade Hazretlerinin ilim hayatı ile alakalı olması bakımından şu menakıbları da son derece dikkat çekicidir:

Rivayet edildiği üzere Sertarîkzade Hazretlerinin Hafız Ahmed Paşa Camii-i Şerifi avlusundaki medresede ikamet eden Mazrûbî Efendi namında yaşlıca bir zât bulunmaktaydı. Bu zâtın en büyük özelliği senelerdir başta Sertarîkzade Hazretlerinden olmak üzere medrese tahsili görmesi idi. Fakat bununla birlikte ömrünün büyük bir kısmını medresede geçiren bu zât, ders anlama konusunda oldukça sıkıntılıydı ve seviyesi neredeyse medreseye başlamış yeni bir talebe kadardı. Medresede tatil olan bir Cuma gecesi arkadaşları ile otururken içlerinden birisinin aklına bir haylazlık geldi. Mazrûbî Efendi'ye dönerek, “Bunca senedir medreseye devam ediyorsun. Bu gece seni tahtaya çıkartıp bizlere bir Buhârî-i Şerif dersi yaptıracağız. Veremezsen sana eza ederiz, bilmiş ol” dedi ve Mazrûbî Efendi bir rahle başına çıkartılarak önüne bir Buhârî-i Şerif kitabı kondu. Mazrûbî Efendi, sanılanın tam aksine öyle bir Buhârî-i Şerif dersi yaptı ki karşısındakiler hayrete düştüler. Kendisine dönerek, “Yahu Mazrûbî, biz seni biliriz. Sende bu dersi verecek iktidar yok, bu işin sırrı nedir” diye sual etmeye başladılar. Yaşadığı olağanüstü hali ifşa etmek zorunda kalan Mazrûbî Efendi cevaben şöyle söyledi: “Beni tahtaya çıkarttınız, ben ders yapabilecek bir adam değilim. Bana edeceğiniz ezadan da korktum. Sertarîkzade Hazretlerine teveccüh ettim ve dedim ki, ‘Ben senin halka-i tedrisine sana olan muhabbetin saikası ile devam ediyorum. Bu gece benim başıma bu iş geldi. Bu bana layık mıdır?’ Cenâb-ı Sertarîkzade odanın kapısının ucunda zuhûr etti. O bana ne dediyse ben de size onu naklettim. Hepiniz bilirsiniz ki, benim bir sarf ve nahiv kitabı okuyacak hatta onu anlatacak takatım yoktur.” Mazrûbî Efendi'nin bu vakıa ile birlikte Sertarîkzade Hazretlerinin dervişi olduğu menakıbnâmelerde geçmektedir.

Sertarîkzade Hazretlerinin Hâcegîzâde Tekkesi, Salı Dergâhı ve Durmuş Dede Tekkesi'ndeki meşihatları devam ederken pîr âsitânesindeki sertarîklik vazifesinin de her daim devam etmiş olduğu bilinmektedir. Hazret-i Pîr'in irtihalinden sonra posta geçen Süleyman Veliyyüddîn Efendi (1673-1745) ve Mehmed Hüsameddin-i Merdî Efendi'nin (1675-1754) postnişinlikleri döneminde vazifesine devam etmiştir. Hüsameddin-i Merdî Efendi'nin vefatıyla birlikte üçüncü en kıdemli halife sıfatıyla 1754 (1168)'te

Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de postnişîn olarak vazifeye başlamıştır.

İstanbul tasavvuf yaşamıyla alakalı olarak rivayet edilen başka bir vakıa da hem tarihi bilgi olması açısından hem de Sertarîkzade Hazretlerinin manevi birikimini ifade etmek adına son derece büyük bir önem arz etmektedir. Şam'da büyük bir şöhreti bulunan Sâdeddin-i Cibâvî'nin kurucusu olduğu Cibâvîlik tarikatı halifelerinden ve Sâdeddin-i Cibâvî'nin neslinden pîr-i sâni (ikinci pîr) Şeyh Abdüsselam Şeybânî irşad hizmeti vermek amacıyla İstanbul'a gelir. Aksaray'da Kovacılar Mahallesinde bulunan Celvetiyye tarikatından bir zaviyeye yaklaşp burada misafir olmak için teşebbüste bulunur. Tekenin o dönemdeki postnişîni olan Şeyh Şirdân ismindeki zât Seyyid Abdüsselam Şeybânî'yi fakir bir Arap'a benzeterek azarlar ve hakaretler ile;

“Haydi sen git Tahtakale’de fındık sat”

diyerek yol verir. Bu vakıa Abdüsselam Şeybânî'yi son derece teessür eder ve yolda rast geldiği bir zâta bu geceyi geçirebileceği bir yer olup olmadığını sorar. Ayasofya Camii-i Şerifi'nin son cemaat yerinde gurebanın yattığını öğrenerek yolun tarifini alır ve geceyi orada geçirir. Ertesi gün Cuma olduğundan padişah namaz kılmak için Ayasofya'ya doğru yola çıkmıştır. Ancak padişahın geçeceği bu tören yolunda yaşanan hadise tüm halkı şaşırtır. Yolun ortasında büyük bir ejderhaya benzeyen bir yılan yatmış, hem padişahın geçiş yolunu engellemekte hem de halkın çekinmesine sebep olmuştur. Padişah askerlere kaldırın şunu dese de, askerin de çekinmesi üzerine devreye Abdüsselam Şeybânî girer. Hazret, yılanı tuttuğu gibi denize doğru sürüklemeye başlar. Yılan da gariptir ki bu duruma tâbi olur. Bu harikulade hali gören padişah Cuma namazı sonrası Abdüsselam Şeybânî'nin saraya getirilmesini emreder. Abdüsselam Şeybânî'nin anadilinin Arapça olmasından dolayı tercüman vasıtasıyla gerçekleştirilen sohbette padişah onun kim olduğunu anlar ve büyük iltifatlarla bulunur. Kendisinin bir talebe olup olmadığı sual edilince Abdüsselam Hazretleri, evvelki akşam kovulduğu Şeyh Şirdân Dergâhı'nın meşihatına talip olduğunu, hal-i hazırda bulunan şeyhi Şirdân Efendi'ye bir miktar maaş ve hane tahsis edilerek görevinden azledilmesini talep eder. Padişah bu talebin derhal yerine

getirilmesini emreder ve memurlar ile Kovacılar Dergâhı'na gidilir. Abdüsselam Efendi, evvelki akşam kendisini azarlayan Şeyh Şirdân Efendi'ye dönerek,

“Efendi, biz dün akşam Tahtakale'ye giderek fındık sattık. Şimdi siz de gidiniz orada fındık satınız”

cevabını vererek bir dergâhın kapısından fakirlerin kovulmaması gerektiğini ona bir kez daha öğretir. Bu vakıa ile, İstanbul'da ilk Sa'dî dergâhı göreve başlamış olur. Fakat İstanbul meşayih tarafından bu durum yadırganır ve konunun görüşülmesi ile alakalı olarak Sünbül Efendi Dergâhı'nda bir toplantı yapılmasına karar verilir. Bu yadırganamanın en büyük sebebi, o güne kadar Sa'dîlik gibi kıyâmî* usulde tören icra eden hiçbir tarikatın İstanbul'da tekkesinin bulunmamasıdır. 150 civarında şeyh ile yapılan bu toplantıda durum Şeybânî Hazretlerine arz edilir. Kendisinin irşad kabiliyeti yahut veliliğinde kimsenin bir şüphesi bulunmamaktadır. Fakat bu şehirde şimdiye kadar kıyâmî bir tarikat hiç bulunmamıştır. Bu usulün bozulmaması için orada bulunan herhangi bir şeyhten “teberrüken” bir tâc-ı şerîf giymesi münasip olanıdır.

Konuya büyük bir anlayışla yaklaşan Abdüsselam Şeybânî, hazırda bulunan bütün şeyhlere şöyle bir bakar. İçlerinden dikkatini çeken şeyh ise, Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi Hazretlerinden başkası değildir. Abdüsselam Şeybânî'nin bu arzusu üzerine Sertarîkzade Hazretleri hemen kendisini kabul ederek bir halvete sokar ve kırkıncı günün sonunda şeyh efendilerin yine hazır bulunduğu bir törenle kendisine teberrüken bir Cerrâhî tâcı giydirilir. İşte bu olayla Sa'dîlik İstanbul'da Sertarîkzade Hazretlerinin gölgesinde faaliyetlerine başlar. Abdüsselam Şeybânî ve Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi arasında yaşanan bu vakıa İstanbul tasavvuf kültürü ve tarihi açısından son derece önemlidir. Zira bu ilişki Sa'dîlik ve Cerrâhîlik arasında birçok tarikat geleneğinin paylaşılmasına vesile olmuştur. Örnek vermek gerekirse Abdüsselam Tekkesi'nin türbe kısmında Hazret-i Şeybânî'nin sandukasının yan tarafında bulunan

* Kıyâmî usul: Ayakta sabit olarak, herhangi bir yürüyüş hareketi olmaksızın icra edilen bir zikr usûlü.

bir tâc-1 şerîf rafında devamlı surette bir Cerrâhî tâcî sergilenirmiş. Bu tâc, Ramazan ve Kurban bayramlarında sanduka üzerinde bulunan Sa'dî tâcıyla değiştirilirmiş. Ayrıca bu kola bağlı Sa'dî tekkelerinde tâc-1 şerîf ve post merasimlerinde mutlaka bir Cerrâhî şeyhinin hazır bulunması da bu geleneğe ait izlerdendir.

Bu ilişkilerle birlikte Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi'nin, Cerrâhîliğin usul tesisi hususundaki birçok tasarrufu olduğunu bilmekteyiz. Hatta öyle ki, kendi meşihatında bulunan tekkelerde bazı özel meydan ve tören usulleri içtihat etmiş ve bu içtihatları Cerrâhîlikte "Sertarîkzade usulleri" olarak şöhret bulmuştur. Fakat dikkat çekicidir ki, menakıbnâmelerde bildirilenlere göre Sertarîkzade Hazretleri, Hazret-i Pîr'in tekkesinde gerçekleştirdiği törenlerde, kendine özel olan bu usulleri kesinlikle terk ederdi. Bu usuller yalnızca kendi meşihatında olan tekkelerde icra edilirdi. Bir başka tabirle Sertarîkzade Hazretleri Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de, yani merkez tekkede, Hazret-i Pîr'in bıraktığı usulü bozmamaya son derece büyük bir önem gösterirdi. Aslında "Sertarîkzade usulü" adı verilen bu özel durumların en önemli sebep-i hikmeti Sertarîkzade Hazretleri ile pîrdaşı ve âsitânenin ikinci postnişîni olan Süleyman Veliyyüddîn Efendi ile arasında geçen bir menakıba dayanmaktadır.

Bilindiği üzere, Pîr Muhammed Nûreddîn Cerrâhî Hazretleri, Ramazaniyye usulünde hilafet almış bir şeyh efendi olmakla birlikte tâc-1 şerîfi de şeyhinin kendisine emanet ettiği bir Ramazaniyye tâc-1 şerîfi idi. Bu tâc yeşil renkte tepeliği bulunan kırk dallı klasik bir Halvetî tâcıydı. Fakat Hazret-i Pîr, vefatından kısa bir süre evvel, pîrlik makamına vasıl olmasıyla birlikte kendi içtihatları olan sarı renkte kırk dallı bir tâc-1 şerîf giymeye başladılar. Cerrâhîliğin en büyük âlâmet-i fârikası olacak bu sarı tâcın birer numunesini de halifeleri Süleyman Veliyyüddîn ve Şeyh Hüsameddîn Efendilere de tekbir buyurdular ve artık diğer halifelere de bu tâc-1 şerîften tekbir edilmesini söylediler. Fakat bu vakıadan çok kısa bir süre sonra Hazret-i Pîr'in âlem-i mânâya göçmesiyle bu tekbirleme vazifesi yerine bıraktığı Süleyman Veliyyüddîn Efendi'ye intikal etti. Sertarîkzade Hazretleri de sarı tâc-1 şerîfin kendisine de tekbirlenmesi için Süleyman Veliyyüddîn Efendi'ye teklifte bulundu. Tâc-1

şerîf îmâl edilip Hazret-i Pîr'in türbesindeki tâc-1 şerîf rafına bırakıldı. Fakat Süleyman Veliyyüddîn Efendi, Hazret-i Pîr'den sonra kendisinin de sertarîki olan Emin Efendi'nin tâc-1 şerîfine tekbire hacet olmadığını ve alıp kendisinin giyebileceğini söyledi. Başında Hazret-i Pîr'den yadigar kalan tâc-1 şerîfin tekbir olması hasebiyle bundan imtina eden Sertarîkzade Mehmed Emin Hazretleri ârifâne bir fikirle meseleyi neticeye bağladı. Tekbirli yeşil tâc-1 şerîfinin üzerine Cerrâhîliğin alameti olan sarı kumaşı kaplattı ve üzerine de alttaki yeşil tâc-1 şerîfin dikişlerinden "sûzenî" tabir edilen dikişleri ekletti.

İşte bu vakıanın bir sonucu olarak sûzenî dikişlere sahip sarı Cerrâhî tâcına "Sertarîkzade Tâcî" adı verilir ve Sertarîkzade Hazretlerine mahsus bütün usuller de bu vakıadan neş'et ederek tevatür etmektedir.

b. Vefatı ve Eserleri

Cerrâhîlik yolunda gençliğinden itibaren büyük hizmetler gerçekleştirmiş olan Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi, yüzlerce derviş ve onlarca halife yetiştirmiştir. Yirmili yaşlardan başlayan aileden gelme bu aşk mesleği Sertarîkzade Hazretlerinin ömründe tam 50 sene yer tutmaktadır. 1759 (1172) senesi Ramazan-ı şerîfinde, eski tarifle nâ-mizâc yani rahatsız olan Sertarîkzade Hazretlerinin hastalığı yaklaşık bir ay devam etmiştir. Hayatı ârifâne bir ömürle geçen Sertarîkzade Hazretleri, kendi halinin de artık âlem-i bekâyâ rücu' edeceğini hissetmiş olmalı ki Ramazandan sonraki Şevval ayının 10'uncu gününde huzurunda şer'-i şerîfe muktedir bir heyetin toplanmasını arzu eder. Şahit olarak huzurunda toplanan bu ulema ve meşayihın huzurunda vasiyetini bildiren Sertarîkzade Hazretleri, bunu aynı şekilde resmi olarak da tanzim ettirmiştir. Vasiyetlerini tanzim ettirdiği günden itibaren Hankâh-ı Şerîf'in harem dairesinde inzivaya çekilen Sertarîkzade Hazretlerinin bu hali tam sekiz gün devam etmiştir.

16 Nisan 1759 (18 Şevval 1172) tarihine tekabül eden Pazartesi gecesi durumu ağırlaşan Sertarîkzade Hazretleri, dervişânını ve hulefâsını yanına çağırtmıştır. Bütün ihvanıyla helalleşen Sertarîkzade Hazretleri gece yarısına doğru dervişânının, başında kelime-i tev-

hid sürmesiyle âlem-i fânîyi terk edip âlem-i bekâya göz açmıştır. Dervîşânının gönlünü son derece mahzun bırakan bu vefat, İstanbul tasavvuf cemiyetini de mateme büründürmüştür.

Ertesi gün vasiyetleri mucibince postnişîni olduğu âsitâne-i şerîfin aşçısı ve kendisinden sonra postnişîni olacak Şeyh Abdülaziz Efendi tarafından gasil töreni icra edildi. Yine vasiyetleri üzerine bir başka halifesi ve sertarîki olan Eğrikapılı Şeyh Mehmed Sâdeddîn Efendi el-Cerrâhî de tarikat geleneğince bu törenin salâ ve kelime-i tevhid zikirlerini idare etti. Gasilden sonra Hazret-i Pîr'in türbesine getirilen Sertarîkzade Hazretlerinin mübarek cesed-i pâkleri huzunda dua ve tezkiye gerçekleştirildi. Adet olduğu üzere Hazret-i Sünbül Sinan Dergâhı postnişîni Büyük Hâşim Efendi tarafından gerekli usullerle gerçekleştirilen tarikat töreninin ardından tabut, Fatih Camii'ne doğru yola çıktı. İstanbul dervîşânının neredeyse tamamının katıldığı Karagümrük'ten Fatih Camii'ne yapılan bu yürüyüş esnasında da tarikat usulleri en ince ayrıntısına kadar icra edildi. Günümüzde olduğu gibi Fatih türbesi önünde bulunan musalla taşına konan Hazret-i Sertarîkzade'nin cenaze namazı öğle namazından sonra kılındı. Daha sonra Sünbül Sinan şeyhinin dualarıyla cenaze, Karagümrük üzerinden kendisi tarafından inşa

ettirilmiş Otakçılar'daki Sertarîkzade Tekkesi'ne doğru yola çıktı. Cenazenin burada defnedilecek olmasının sebebi, yine Sertarîkzade Hazretlerinin vasiyetidir. Çünkü Sertarîkzade Hazretlerinin ailesi Ayşe Bacı Hatun bu tekkenin meydanında sırlanmıştır. Sertarîkzade Hazretleri de, Ayşe Hatun'un kabrinin sağ yanında açılan kabir-i şerîfe sırlandı. Bu esnada gerçekleştirilen bütün tarikat usul ve ayinleri yine vasiyeti üzerine, Sertarîk Şeyh Mehmed el-Cerrâhî tarafından yönetildi.

74 yaşında gerçekleşen bu vefat, İstanbul tasavvuf hayatını derinden etkilemiştir. Vefatı hakkında yazılmış birçok tarih şiirinden bazı- larını sizlerle paylaşmak istiyoruz:

*Kutb-ı aktâb cenâb-ı Sertarîk-zâde
Mazhar-ı nûr-i çeşm-i 'ayn-ı yakîn
Rehnumâ-yı gürûh-i halvetiyân
Teslîm-bahş hat-ı gamkîn*

*İrciî emrine virüb cânın
Eyledi rûh azm-i illiyîn*

*Şeb-târ oldu dideye âlem
Olacak mîhr-i zât zîr-i zemîn*

*Gark-ı deryâ-yı rahmet olsa nola
Ana feyz itmîş idi Nûreddîn*

*Ola mazhâr-ı tecelli Hak ana
Cây-gâhın Hak ide HÂDÎyîn*

*Fikr iderken vefât-ı târihin
Hudâvende gassâ ile emîn*

*Gelib üç sûfî didi târihin
Göçdü eyvâh ey Şeyh Emîn
Rahnumâ-yı sâlikân ibn-i Cenâb-ı Sertarîk*

*Pişvâ kılmaştı Hak zâtın ricâl-i himmetine
Cây-nişin Pîr Nûreddîn
Dest-i himmeti ile rûsâz oldu ehl-i hâcete
Kutb-ı devrân olmagın ol zât-ı kerûbî şim
Döndürüb rüyın bu kesret âleminde vahdete
İnsilâh itmekle kıydı âb ferîden nâgehân
Saldı şem'-i rûhi pertev bizim ruhâniyyete
Sırrını takdis idüb lutf ile Mevlâ-yı kerîm
Rûh-i pâkin eylesün şâyeste kurb-ı izzete
Geldi bâ-harf-i mücevher ÂRİFÂ târif ana
Sertarik-zâde fenâdan gitti yâ Hû cennete*

Zâhiri ilimlere olan hassasiyetini hemen her kaynakta görmekte olduğumuz Sertarikzade Hazretlerinin özellikle hadis konusunda son derece meraklı ve ehliyetli bir zât olduğu kaynaklarda zikredilmektedir. Bununla birlikte dervişlik mesleğine son derece büyük bir hassasiyeti bulunan Sertarikzade Hazretleri, her yılın belli bir kısmını mutlaka halvette geçirirlerdi.

Kaynaklarda vücut dilinin şeyhi Hazret-i Pîr Nûreddîn Cerrâhî'ye çok benzetildiği zikredilmektedir. Kendisine bir emanet olarak tevdi edilmiş tarikat kisvelerine karşı son derece hassas olan Sertarikzade Hazretleri, bu emanetleri çok dikkatli bir biçimde giyerlerdi. Yaz günleri başlarında taşıdıkları tâc-ı şerîflerin üzerine beyaz destar sararlar, kış günlerinde ise bu destarı yeşil olarak kullanırlardı. Özellikle yazları beyaz giyinmeyi çok seven Sertarikzade Hazretleri, sıcak havalarda beyaz ve ince bir cüppeyi tercih ederlerdi. Kışları ise tâc-ı şerîf destarına uygun olarak yeşil cüppe giyerlerdi. Günümüze kadar gelebilmiş bazı emanetleri Hazret-i Pîr türbesinde bugün hâlâ bir hatıra olarak saklanmaktadır. Bunlar arasında en önemlisi Sertarikzade Tâcı olarak menakıbı geçen yeşil kubbeli tâc-ı şerîftir.

İlim sahasında da adından fazlaca söz ettiren ve hayatında da görüldüğu üzere ömrünün uzun bir kısmını hocalıkla geçiren Sertarikzade Hazretlerinin ilmi konuda da pek çok eserinin bulunduğu zikredilmekte fakat kaynaklarda bunlardan sadece bir tanesinin yalnızca ismi geçmektedir. Hazret-i Pîr'in yolu ve erkânı ile alakalı

olan bu eserin adı “*Kemâl-i Hazret-i Nûreddîn*” olarak zikredilmektedir. Tekke kütüphanesi kayıtlarında ismi geçen bu eserin kendisi günümüze ulaşamayıp zayı olmuştur.

İlim sahasıyla birlikte sanat ve bediiyat konusunda da zevkli bir şahsiyet olduğu kaynaklarda zikredilen Sertarikzade Hazretleri, şiirle yakından ilgilemiştir. Birçok nutk-i şerîfi olduğu kaynaklarda zikredilmekle birlikte günümüze sadece üç adet şiiri ulaşabilmiştir. Bu şiirlerden bir tanesi pîri Nûreddîn Cerrâhî Hazretlerine medhiye özelliği taşımaktadır. Bir diğer şiiri ise, son derece âşıkâne bir üslupla kaleme alınmış ve gazel formundadır. Son şiiri de tekke musikisinde çokça okunagelen *Gel zikredelim Hakk'ı* redifli âşıkâne bir nutk-ı şerîftir. Sertarikzade Hazretlerinin günümüze ulaşmış bu şiirlerini de sizlerle paylaşmak istiyoruz:

*Aşk yolunda rehberimdir pîrim Nûreddîn Cerrâhî
Mürşidimdir serverimdir pîrim Nûreddîn Cerrâhî*

*Aşk bâdesinin kadehi bundan nûş eyledim ânı
Mest eyledi dil ü cânı pîrim Nûreddîn Cerrâhî*

*Evlîyânın odur hassı aşk deryâsının gavvâsı
Giderdi gönülden pası pîrim Nûreddîn Cerrâhî*

*Anlardan dîn buldu ziyâ mürde kalbi kıldı ihyâ
Sâlik-i râh-ı evliyâ pîrim Nûreddîn Cerrâhî*

*Sertarîkzade kemterdir Şeyh Dessûkî ona erdir
"Hâtemü'l Evliyâ" pîrdir pîrim Nûreddîn Cerrâhî*

*Allah emrin tutalım
Gel zikredelim Hakk'ı
Rızâsına varalım
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Budur âşıkın kârı
Terk eylemiştir ârı
Bulmak istersen yârı
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Derde dermân zikrullâh
Kula ihsân zikrullâh
Fezkürûni der Allâh
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Varlığın mahveyleyen
Dost yüzün seyreyleyen
Cânını terk eyleyen
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Aşk bahrine dalalım
Onda cevher bulalım
Dost aşkına yanalım
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Erenlerin aşkı Hû
Şevki Hû'dur, zevki Hû
Cân u dilden diye Hû
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Zikrullâh eden kişi
Âsân olur her işi
Âşık isen ey kişi
Gel zikredelim Hakk'ı
Sertarîkzade Pîr'den
Aldı bu zikri sırdan
Sırrına seyrân eden
Gel zikredelim Hakk'ı*

*Aşk şerâbın nûş edip harâbâtî oldum bugün
Âşık olan kişiler hep bu âlem içre yok oldu
Eyâ gâfil bu âlemde ne ibretler zuhûr edip nihân oldu
Kara topraklar altında ne kâmiller nihân oldu*

*Esicek mevtin yeli kamu ins ü melek ağlar
Bu derd ile gece gündüz işim âh ü figân oldu
Sertarîkzade sen bugün fenâ-ender-fenâ ol kim
Bu dünyâ kimseye kalmaz diyen yalan oldu*

c. Halifeleri

Cerrâhiliğin merkez tekkesi olan Karagümrük Asitânesi'nde, "Sertarîkzade" ismi ile şöhret bulmuş Fatih (Salı) ve Nişanca (Pazar) dergâhlarında uzun yıllar hizmetnişinlik yapmış olan Sertarîkzade Hazretlerinin kaynaklarda zikredilen tam on altı halifesi bulunmaktadır. Tarikat terbiyesini tamamlamış ve irşad hizmeti vermiş bu halifelerinin üç adedi Karagümrük'teki merkez tekkede postnişinlik yapmışlardır. Diğerlerinin birçoğu da Sertarîkzade Hazretlerinin görev yaptığı zaviyelerde kendisinden sonra postnişinlik yapmışlardır. Bu halifelerinden yedisi hakkında ise isimleri haricinde herhangi bir bilgi ve belge bulunmamaktadır. On altı halifesi olduğuna dair geçen bilgiler göz önünde bulundurulursa eğer, bir halifesinin ismi dahi bilinmemektedir ve hakkında en ufak bir bilgi yoktur.

Sertarîkzade Hazretlerinin bilinen hulefasının isimleri ve kısa hayat hikayeleri şunlardır:

1. Seyyid Abdülaziz Efendi:

Yaş itibarıyla Sertarîkzade Hazretlerinin en kıdemli halifesi olan Seyyid Abdülaziz Efendi kendisinin ilk ve son şeyhidir. Doğum tarihi 1700 (1112) olarak kayıtlıdır. İlk tahsili ve medrese eğitiminin sonuna Hazret-i Sertarîkzade ile tanışan Abdülaziz Efendi,

kendisinin dervîşi olmuştur. Sıkça halvet çıkarmış ve kısa zamanda hilafetle şereflenmiştir. Sertarîkzade Hazretlerinin vefatı ile birlikte Karagümrük Âsitânesi'nde beşinci postnişinlik olarak hizmete başlamıştır. Fakat bu görev kendisinden daha kıdemli olan Hazret-i Pîr'in hulefasından Yahya Şerâfeddîn el-Morevî'nin katıldığı Mora seferinden İstanbul'a dönmesi ile el değiştirmiştir. Abdülaziz Efendi bu yaşlı Hazret-i Pîr'in hayatta kalmış tek halifesine görevi tevdi etmiş ve Kasımpaşa'da bulunan evine çekilmiştir. 1760 (1174) yılında 60 yaşında iken evinde Hakk'a yürüyen Abdülaziz Efendi'nin kabri Kasımpaşa Doymazdere kabristanında olup ne yazık ki bugün yerinde yoktur.

2. İbrahim Efendi:

1697 (1109) yılında doğan İbrahim Efendi, Sertarîkzade Hazretleri'nin Karagümrük Âsitânesi'nde postnişinlik yapmış ikinci halifesidir. Medrese tahsilinden sonra Tamaşvar Mescidi'nde imamlik yaptığı dönemde Süleyman Veliyyüddîn Efendi'nin dervîşi olan İbrahim Efendi, tarikat terbiyesini Sertarîkzade Hazretlerinden tamamladı. Vazifede bulunduğu mescide bir vakıf ilave ederek burayı bir tekkeye dönüştürdü. Yahya Şerâfeddîn el-Morevî'nin oğlu olan Karagümrük Âsitânesi'nin yedinci postnişinlik Abdüşşekûr Efendi Hakk'a yürüyünce vazifeyi ondan devr alarak 1773 yılında dergâhın sekizinci postnişinlik oldu. Yaklaşık altı yıl devam eden bu vazifesinin ardından 1779 (1193) yılında tekkenin harem dairesinde 70 yaşında iken ebedi hayata gözlerini açtı. İbrahim Efendi, Âsitâne'nin türbesinde yatmaktadır.

3. Morevî Mehmet Emin Efendi:

Cerrâhiliğin neşet ettiği, İstanbul'dan sonra en büyük bölge olan, Mora'da 1730 (1143) tarihinde dünyaya gelen Mehmed Emin Efendi'nin ilk şeyhi Yahyâ Şerâfeddîn Efendi'dir. Mora'daki sefere ordu şeyhi olarak katılmış olan Yahyâ Efendi ile bu sefer sırasında tanışmış olan Morevî Mehmed Emin Efendi, aslen bir Rum'dur. Müslüman olup Emin ismini almış ve Yahyâ Efendi'ye dervîş olmuştur. Daha sonra Yahyâ Efendi'nin emriyle İstanbul'a gelerek Sertarîkzade

Mehmed Emin Efendi'ye teslim olmuştur. İstanbul dergâhında uzun çileler çıkaran Mehmed Emin Efendi hilafetle şereflenmiş ve ilk olarak şeyhinin daha evvel görev yaptığı Sertarîkzade Salı Tekkesi olarak adlandırılan Kumrulu Mescid Dergâhı'na şeyh olarak tayin edilmiştir. Buradan sonra Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de Sertarîkzade Hazretlerinin bir diğer halifesi olan İbrahim Efendi'nin Hakk'a yürümesi ile dokuzuncu postnişîn olarak göreve başlamıştır. Bu görevini tam 15 yıl devam ettiren Emin Efendi Hazretleri, 1794 (1209) yılında âlem-i Hakk'a yürümüştür. Kabri Karagümrük Cerrâhî Tekkesi türbesindedir.

4. Yumurtacı Şeyh Mehmed Efendi:

Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin Eyüp'teki Sertarîkzade Dergâhı'na, yerine postnişîn olarak bıraktığı ve tekkenin ikinci postnişîni olan bu zâttan "Tekkenin Postnişînleri" bölümünde ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

5. Eğrikapılı Mehmet Sâdeddîn Efendi:

Şeyhi Sertarîkzade'nin meşihatında bulunduğu ve Asitâne'ye postnişîn olmasından sonra Sevindik Ahmet Efendi'ye bıraktığı Hâcegîzâde Tekkesi'nin bu zâttan sonraki postnişînidir. Bu görevi tam on altı sene devam etmiştir. Cerrâhî yoluna intisabı, Sertarîkzade Hazretlerinin medrese talebesi olduğu dönemlerde kendisine sual sormak için bıraktığı kâğıtların doğru cevaplarından etkilenmesi ile gerçekleşmiştir. Sertarîkzade Hazretleri, "Oğlum bu hallere talipsen dergâha gel biz sana meleklerin bilmediği ilmi verelim" demiştir. Sertarîkzade Hazretlerinin Âsitâne'de şeyhlik yaptığı dönemde kendisine Sertarîk olarak atadığı Sâdeddîn Efendi, bu vazifeyi tam dört yıl devam ettirmiştir. Bu vazifesine sonraki yıllarda posta geçen Abdülaziz Efendi döneminde de üç yıl devam etmiştir. 1765 (1179) tarihinde âlem-i bekâyâ yürüyen Sâdeddîn Efendi Hâcegîzâde Tekkesi'nin karşısında bulunan mezarlığa defnedilmiştir. Mezarı bugün yerinde yoktur. Bıraktığı dört hulefası arasında hem Sertarîkzade Tekkesi'nde hem de Karagümrük Âsitânesi'nde görev yapmış Mehmet Sâdık Efendi gibi önemli bir isim yer almaktadır.

Bundan başka oğlu İsmail Arif Efendiye, Şem'i Mustafa Efendiye, Süleymaniye Helvai Tekkesindeki meşihati vesilesi ile "Helvâî" ve Hâcegî lakaplarıyla anılan Mustafa Efendiye hilafetler vermiştir.

6. Şeyh Mehmed Emin Efendi:

Hazret-i Sertarîkzade'nin hulefasından olan bu zât kendisi yerine Rumelihisarı'nda Durmuş Dede Tekkesi'nde bıraktığı halifesidir. 1766 (1180) yılında vefat eden Emin Efendi, bu dergâha defnedilmiştir. Bilinen iki halifesi bulunmaktadır. Bunlar Durmuş Dede Tekkesi'nde yerine şeyh olarak bıraktığı Sinobî Süleyman Efendi ve Kocabaş Ahmet Efendi'dir.

7. Mehmed Efendi:

Hayatı hakkında bir malumatı intikal etmemiş bu zâtın, sadece Cumhuriyet devrinde yıkılarak tahrip edilmiş bir cami olarak bilinen Altıboğça Ahmet Paşa Camii'nde imamiyyet yaptığı bilinmektedir.

8. Şeyh Halil Efendi:

Tekneci lakabıyla anılan Halil Efendi, Sertarîkzade Tekkesi'nde postnişînlik yapmış bir şahsiyet olduğundan hayatı hakkında ayrıntılı bilgi "Tekkenin Postnişînleri" bölümünde ayrıntılı olarak bahsedilecektir.

9. Şeyh Halil Nizâmeddîn Efendi:

Sertarîkzade Hazretlerinin, hakkında bilgi bulunan halifelerinden birisi olan Nizâmeddîn Efendi'nin cediti Seyyid Nizam Hazretlerinden gelmektedir. İstanbul'un önemli velilerinden ve seyyidlerinden birisi olan, Silivrikapı haricinden medfun Seyyid Nizam Hazretlerinin torunlarından olan bu zât, "Nizâmî Şeyh" lakabıyla anılmıştır. Dervişliğe intisabından evvelki mesleği yeniçerilik olan Halil Efendi, bu mesleği bırakarak Hazret-i Sertarîkzade'ye derviş olmuş ve kendisinden hilafet almıştır. Beş sene şeyhlik yaptığı bildirilen Halil Efendi'nin, bu görevi nerede icra ettiği bilinmemektedir. Vefatında Karagümrük Acıçeşme bitişiğinde bulunan Hatice Sultan Camii haziresinde defnedilmiştir. Bugün yerinde olmayan bu camiinin haziresi de kayıptır.

10. Mehmed Şerif Efendi:

Hayatı hakkında bilgi yoktur.

11. Yenibahçeli Mehmed Efendi:

Hayatı hakkında bilgi yoktur.

12. el-Hâc Hüseyin Efendi:

Hayatı hakkında bilgi yoktur.

13. Mehmed Said Efendi:

Hayatı hakkında bilgi yoktur.

14. Mehmed Efendi:

Hayatı hakkında bilgi yoktur.

15. el-Hâc İbrahim Efendi:

Hayatı hakkında bilgi yoktur.

16. ?

5. Sertarîkzade DERGÂHI

Kaynaklarda Sertarîkzade Hazretlerinin adıyla anılan iki tekke bulunduğu için bu tekke birbirlerine karıştırılmaması maksadıyla “Pazar Tekkesi” ismiyle şöhret bulmuştur. Yüzyıllar içinde *Sertarîkzade Tekkesi*, *Pazar Dergâhı*, *Camcı Tekkesi*, *Nişanca Cerrâhî Tekkesi* isimleriyle anılmış olan bu dergâh 18. ve 19. yüzyıl Osmanlı kültür hayatında Eyüp sınırları içinde son derece önemli bir merkez konumundadır.

İnşa edilen bu dergâha Edirnekapısı - Sarmış Mahallesi Nakşibendî Dergâhı Şeyhi Ahmed Kâmil Efendi şu mehdiye tarihini düşürmüştür:

İntisâb feyz-i aşka nâil olmaksâ merâm
Hankâh-ı Sertarîka sıdk eyle devâm

a. Kaynaklarda Sertarîkzade Dergâhı

Sertarîkzade Tekkesi hakkında yazılı kaynaklardaki en eski bilgi 1304 tarihli *Mecmû'a-i Cevâmî* adlı eserin ikinci cildinde verilmektedir. İstanbul'daki tekkelerin listesinin verildiği bu mecmuada tekkenin ismi Pazar günü ayin icra eden tekkelerin listesinde zikredilmiştir.

Bandırmalızâde es-Seyyîd Ahmed Munîb-i Üsküdarî'nin telif ettiği 1890 (1307) tarihinde yayınlanan, Osmanlı tekke kayıtlarının tutulduğu en ayrıntılı ve önemli eserlerden birisi olan *Mecmû'a-i Tekâyâ* adlı geniş risalede de Sertarîkzade Tekkesi şu şekilde belirtilmiştir:

Sertarîkzade / Eyyûb Nişancı'sı kurbünde / Cerrâhi / el-yevm Seyhi: Mehmed Râşid Efendi

Kimin telif ettiği bilinmeyen 1840 yılında bir risale olarak basılmış *Bilâd-ı Selâse'de Kâ'in el-ân Mevcûd ve Muhterik Olmuş Tekkelerin İsim ve Şöhretleri ve Muâbele-i Şerîfe Günleri Beyan Olunur* başlıklı bir küçük eserde tekke, risalenin telif tarihinde yıkılmış ve harap halde bulunduğundan şu şekilde zikredilmiştir:

Sertarîkzade Tekyesi / der Eyyûb der kurb-i Nişâncılar / arsa

Sadrazam Melek Paşa'nın oğlu Kadri Bey tarafından 1840'lı yıllarda kaleme alınan *Hânkâhnâme* adlı eserin Pazar günleri bölümünde tekkenin adı 151. sırada zikredilmektedir.

Bandırmalızâde es-Seyyîd Ahmed Munîb-i Üsküdarî'nin telif ettiği daha evvelki zikredilen eser ana kaynak olarak kullanılarak Erzurumlu Yeşilzâde Mehmed Salih Efendi tarafından kaleme alınmış bir diğer önemli mecmua olan *Rehber-i Tekâyâ* adlı eserde de Cerrâhî tekkeleri bölümünün 7. sırasında Sertarîkzade Tekkesi zikredilmiştir.

1259-1277-1292 yıllarına ait yayınlanmış ve yeni yazıya aktarılmış tekkelere dağıtılan *muharremiyelerin müfredatlarının tutulduğu defterlerde* Sertarîkzâde Tekkesi'nin bu yıllarda "30 gurus yevmiye" aldığını görmekteyiz.

Osmanlı devrindeki bu gelenekli envanterlerden sonra son dönemin modernleşme hareketlerinde de tekkelerin kayıt altına alınması söz konusudur. Bunlardan en önemlisi İstanbul Şehremaneti İstatistik Şubesi tarafından 1330 yılında yayınlanmış İstanbul Belediyesi İhsaiyat Mecmuası adlı önemli bir çalışmadır. Dönemin ünlü mutasavvıflarından Osmanzâde Hüseyin Vassâf'ın teşviki ile hazırlanmış bu çalışmanın içinde *Tekâyâ ve Zevâyâ* adlı bir bölüm oluşturulmuştur. Tarikatlara göre tasnif edilmiş tekke listelerinde Sertarîkzade Tekkesi'nin ismi Cerrâhî maddesinin 5. kısmında zikredilmektedir. Bu evrak tekkenin son yüzyıla kadar faal vaziyette ayakta durduğunu göstermektedir.

b. Kuruluşu

Sertarîkzade Tekkesi ismi ile şöhret bulmuş bu müştemilat, Eyüp ilçesi sınırları dâhilinde bulunan Nişanca Mahallesi içerisinde yer almaktadır. Davut Ağa Sokağı ile Nazperver Sokağı'nın kesiştiği paftada bulunan 3 parsel üzerine inşa edilmiş bu tekke binası, sokak içinde son derece geniş bir kullanım alanına sahiptir. Nazperver ismindeki sokak, yakın zamana kadar tekkenin bir hatırası olarak "İlahiciler Sokağı" ismiyle anılmaktaydı. Bilinmektedir ki bu ismin sebep-i hikmeti Sertarîkzade Tekkesi'nin, klasik Türk musikisine kazandırdığı birçok bestekârın burada yetişmiş olmasıdır.

Tekke müştemilatının bitişiğinde bulunan Davut Ağa Camii'nden günümüzde bir istinat duvarı ile ayrılan bu alanın evvelki dönemde böyle bir duvara sahip olup olmadığı konusunda herhangi bir bilgi yoktur. Çünkü bu istinat duvarının her iki yanında bulunan mezar taşları, hem Davut Ağa Camii ile hem de Sertarîkzade Tekkesi ile tarihi bir alakaya sahiptir.

Dergâhın bânisi, tekkeye ismini de vermiş olan, bugün türbe bölümünde medfun Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi el-Cerrâhî'dir. Tekkenin inşa ve kûşad tarihiyle alakalı herhangi bir resmi tarih

bulunmamakla birlikte 1750'li yıllarda inşa edilmiş olması muhtemeldir. Tekke, Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi'nin hanımı Hamide Ayşe Bacı'nın mülküyken, kendisinin irtihalinden sonra zaviyeye tahvil olunarak bir meydan inşası ile tekke formuna dönüştürülmeye başlamıştır. Kaynaklarda 1759 yılında vefat ettiği zikredilen Ayşe Bacı da bugün dergâhın türbe bölümünde medfundur. Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi'nin de aynı tarihlerde vefat ettiği göz önünde bulundurulduğunda bu yapının bir sivil ikametgâhtan bir tekke müştemilatına dönüşmesi uzun bir zaman dilimini kapsamıştır denebilir. Bu veriyi kuvvetlendiren diğer bir ayrıntı da şudur: Mehmed Emin Efendi'nin evden tahvil edilen bu tekkede hangi senede şeyhlik vazifesine başladığı kesin olarak belli değildir. Bütün vazifeleri kaynaklarda sabit tarihlerle bildirilmiş Sertarıkzade Hazretlerinin bu vazifesinin tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmaması oldukça düşündürücüdür ve tekkenin meşihat ve kuruluş tarihini muğlak kılmaktadır.

Mezkûr sokaklara açılan iki kapıya sahip müştemilatın, içinde türbeyi barındıran bir meydanı, büyük bir harem dairesi, bu iki yapıyı birbirine bağlayan bir selamlık bölümü, harem dairesinin altında konumlandırılmış bir matbahı (mutfak) ve yaklaşık yarım dönüme yakın bir bahçesi bulunmaktadır. Yüzyıllar içinde çeşitli değişikliklere uğramış bu yapılar bütünü, hem mimari hem de kültürel açıdan Eyüp tarihinde müstesna bir yere sahiptir.

c. Faaliyetleri

XVIII. yüzyıl ortalarında Sertarıkzade Hazretlerinin kendi cebinden tasadduk ettiği parası ile inşa edilmiş olan müştemilat, bu tarihten itibaren kuruluş amacı olan tekke fonksiyonu ile kullanılmış bir yapıdır. Bu özelliğini XX. yüzyıl başlarına kadar koruyan tekke müştemilatı, tekkenin kapatılmasından sonra bütün

fonksiyonlarını yitirmiştir. Sadece tekkenin hane kısmı olan harem dairesi ikamet amaçlı olarak tekkenin son şeyhi tarafından kullanılmıştır.

Tekke, kurucusu Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi'nin bağlı bulunduğu Cerrâhîlik tarikatının usulüne göre tasavvufi vazifesini ifa etmiştir. Bu yapılar bütünü, hizmet ettiği yüzyıllar içinde dokuz postnişini ile Cerrâhîliğe bağlı kalmış ve herhangi bir başka tarikata nakledilmemiştir.

i. Postnişinleri

Sertarıkzade Dergâhı'nda postnişinlik yapmış zevâtın meşihat listesi:

1) <i>Yumurtacı Şeyh Mehmed Sâdık Efendi</i>	(V:1769/1183)
2) <i>Tekneci Şeyh Halil Efendi</i>	(V:1783/1189)
3) <i>Şeyh Mehmed Sâdık Efendi</i>	(V:1801/1216)
4) <i>Şeyh Mustafa Şükrî Efendi</i>	(V: 1806/1221)
5) <i>Şeyh Mehmed Nûreddîn Efendi</i>	(V:1807/1222)
6) <i>Abdülaziz Zihni Efendi</i>	(V:1854/1270)
7) <i>Şeyh Hasan Hamdi Efendi</i>	(V:1833/1248)
8) <i>el-Hâc el-Hafız Şeyh Ali Rızâ Efendi</i>	(V:1886/1304)
9) <i>el-Hâfız Mehmed Râşid Efendi</i>	(V:1945/1364)

1) *Yumurtacı Şeyh Mehmed Sâdık Efendi* (V:1769/1183)

Kurucusu Sertarıkzade Hazretlerinden sonra dergâhın ilk şeyhi olan Mehmed Sâdık Efendi, taşıdığı bir hâl vesilesiyle “Yumurtacı” lakabı ile anılmıştır. Tasavvuf neşvesini Sertarıkzade Hazretlerinde tadan Sâdık Efendi uzun bir müddet çile ve erbain çıkarmış ve dervişlik yolunda şeyhinden büyük imtihanlar görmüştür. Geçirdiği bu hallerin, kendisini büyük manevi değerlere çıkardığı aşikârdır. Menakıbnâmelerde belirtildiğine göre, bazı meclislerde sohbet esnasında yakın zamanda zuhûr edecek bazı vakıaları bildiğini gösteren haberler vermeyi adet edinmişler. Bu hâlden dolayı da mürşidleri olan Sertarıkzade Hazretleri kendisine, “Oğlum, Şeyh Mehmed... Yumurtacılık ediyorsun” diye latife ederlermiş. İşte bu söz vesilesiyle kendisi “Yumurtacı” lakabıyla anılır olmuştur. Şeyhinden tarikatteki

halini tekmi edip icazet alan Yumurtacı Sâdık Efendi Hazretleri, ilk olarak şeyhinin âsitâne postuna geçtikten sonra bıraktığı Sertarıkzade Dergâhı'na vekâleten postnişin olmuştur. Sertarıkzade Hazretlerinin âlem-i bekâya yürümesi ile birlikte âsitâne şeyhi Abdülaziz Efendi'nin delaletiyle Sertarıkzade Dergâhı'nın asaleten postnişini olmuşlardır. Sertarıkzade Dergâhı'ndaki görevini tam 11 yıl icra eden Sâdık Efendi Hazretleri, ayrıca müridleri Sertarıkzade Hazretleri ve Şeyh Abdülaziz Efendi Hazretleri döneminde de âsitânede kahve nakipliği, pazarcılık, türbedârlık ve meydancılık gibi hizmetnişinliklerde bulunmuştur. 1769 (1183) yılında âlem-i cemâle yürüyen Sâdık Efendi Hazretleri, postnişini olduğu ve şeyhi Sertarıkzade Hazretlerinin türbesinin bulunduğu mezkûr dergâha defnedilmiştir.

2) *Tekneci Şeyh Halil Efendi (V:1783/1189)*

Sertarıkzade Hazretlerinin halifelerinden birisi olan Halil Efendi, "Tekneci" lakabıyla meşhurdur. Doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmayan Halil Efendi'nin aslen İstanbullu olduğu bilinmektedir. İlim tahsili sırasında Kumrulu Mescid civarında bulunan ve Salı Dergâhı olarak bilinen diğer Sertarıkzade tekkesinde şeyhine intisab eden Halil Efendi, burada uzun süre dervişliğe devam etmiştir. Daha sonra şeyhi Sertarıkzade Hazretlerinin âsitâneye postnişin olmasıyla birlikte burada "farraşlık", "kapıcılık" ve "âsâdarlık" hizmetnişinliklerinde bulunmuştur. Şeyhinin delaletiyle çokça halvet çıkartan Halil Efendi, seyr-i sülûku tamamlayıp tâc-ı şerîf giyerek Sertarıkzade Hazretlerinin halifesi oldu. Sertarıkzade Hazretlerinin diğer halifesi olan Yumurtacı Mehmed Sâdık Efendi'nin irtihalinin ardından 1777 yılında Sertarıkzade Tekkesi'nde ikinci postnişin olarak hizmete başladı. Bu görevi altı sene devam ettiren Tekneci Halil Efendi, 1783 (1189) yılında Hakk'a yürüdü. Şeyhi ve kendisinden evvel postnişinlik yapmış olan Yumurtacı Sâdık Efendi'nin bulunduğu Sertarıkzade türbesine defnedildi. Sandukası bugün mevcuttur.

3) *Şeyh Mehmed Sâdık Efendi (V:1801/1216)*

Pazar Tekkesi namıyla anılan Sertarıkzade Dergâhı'nda, Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin halifelerin-

den sonra ikinci kuşaktaki ilk postnişin olan Sâdık Efendi, aslen Eyüplüdür. Kaynaklarda doğum tarihi 1738 (1151) olarak verilmektedir. Sâdık Efendi'nin ilk şeyhi Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi'dir. İlim tahsili sırasında Sertarıkzade Hazretlerini tanımış olan Sâdık Efendi, kendisine derviş olduktan sonra şeyhinin vefatının ardından en kıdemli halifesi Eğrikapılı Sâdeddîn Efendi'ye intisab etmiştir. Sâdeddîn Efendi'den tâc ve hırka giyerek hilafet alan Sâdık Efendi, ilk olarak 1783 (1189) yılında Tekneci Halil Efendi'nin vefatının ardından şeyhinin vakfiyeleri ile vucuda getirilmiş bulunan Sertarıkzade Tekkesi'ne postnişin olmuştur. Sertarıkzade Tekkesi'nde en uzun dönem meşihat hizmetinde bulunmuş olan Sâdık Efendi'nin buradaki vazifesi tam 26 yıl devam etmiştir. 1800 (1215) yılında İstanbul'un en kıdemli Cerrâhî şeyhi olması sebebiyle Karagümrük Âsitânesi'nde postnişin olmuştur. Sertarıkzade Tekkesi'ne ise büyük oğlu ve halifesi Mustafa Şükrü Efendi'yi atamıştır. Sâdık Efendi'nin pîr evindeki bu vazifesi yalnızca sekiz ay gibi kısa bir dönem sürmüştür. Ömrü bu hizmeti ifa etmeye yetmemiş olan Sâdık Efendi, 1801 (24 Recep 1215) yılında 65 yaşında iken âlem-i ahirete yürümüştür. Bu vefat oğlunu vazifelendirdiği Sertarıkzade Dergâhı'nda vukû bulduğu için Sâdık Efendi, burada ilk şeyhi Sertarıkzade Hazretlerinin yanına defnedilmeyi arzu etmiştir. Cenazesi kendisinden sonra Âsitâne-i Hazret-i Pîr'e şeyh olacak olan el-Hâc Makarnacı Hâfız Mustafa Efendi tarafından gasledilmiş ve Eyüp Sultan Camii'nde öğlen vaktinde gerçekleştirilen büyük cenaze töreninin ardından, vasiyeti üzerine Sertarıkzade Hazretlerinin yanına defnedilmiştir. Kendisinin bilinen iki oğlu bulunmaktadır. Bunlar Şeyh Mustafa Şükrü Efendi ve Şeyh Mehmed Nüreddîn Efendilerdir. Unvanlarından anlaşılacağı üzere ikisi de Sâdık Efendi'den hilafet alarak halife olmuşlardır. Bu iki oğul-halife sırasıyla Sertarıkzade Tekkesi'nde vazifelerde bulunmuştur.

4) *Şeyh Mustafa Şükrü Efendi (V: 1806/1221)*

Şeyh Mehmed Sâdık Efendi'nin büyük oğlu olan Mustafa Şükrü Efendi, babasına derviş olarak intisab ettikten sonra hilafet almış ve kendisinin sonra Âsitâne-i Hazret-i Pîr'e şeyh olmasıyla

birlikte Sertarıkzade Tekkesi'nde dördüncü postnişîn olarak vazifelendirilmiştir. 1806 (1221) yılında vefatıyla birlikte görev yaptığı Sertarıkzade Dergâhı Türbesi'nde babasının yanına defnedilmiştir.

5) *Şeyh Mehmed Nûreddîn Efendi (V:1807/1222)*

Şeyh Mehmed Sâdık Efendi'nin küçük oğlu olan Mehmed Nûreddîn Efendi, aynı abisi gibi babasından hilafet almış ve sonrasında abisinin vefatı ile birlikte 1806 (1221) yılında Sertarıkzade Tekkesi'nde posta geçmiştir. Sâdık Efendi ailesinden tekkedeki üçüncü vazifeli kişi olan Mehmed Nûreddîn Efendi'nin bu görevi fazla sürmemiş, 1807 (1222) yılında Hakk'a yürümüştür. Bugün Eyüp Sultan sınırları içerisinde yer alan Mısır Tarlası ismi ile şöhret bulmuş kabristana defnedilen Şeyh Mehmed Nûreddîn Efendi'nin mezar taşı 1900'lü yıllarda kaybolmuştur.

6) *Abdülazîz Zihni Efendi (V:1854/1270)*

Cerrâhîlik tarikatı içerisinde son derece önemli bir aile olan ve Yahya Şerâfeddîn el-Morevî* ile başlamış, Morevî lakabıyla şöhret bulmuş ailenin dördüncü kuşak temsilcilerinden birisi olan Abdülazîz Zihni Efendi, 27 Nisan 1799 (22 Zilkâde 1213) tarihinde Üsküdar'daki Morevî (Arakiyeci) Mahallesinde bulunan Kadiâğası Mescidi yanındaki aile evinde dünyaya geldi. Babası genç yaşta hac yolculuğunda vefat etmiş Zeynelâbidîn Efendi'dir. Annesi ise, Morevî ailesinin İstanbul'daki temsilcisi ve Cerrâhî Tekkesi'nin yedinci postnişîni Abdüşşekûr Efendi'nin kızı Emine Hatun'dur. Son derece tarihi öneme ve manevi değerlere sahip bu ailenin çocuğu olan Zihni Efendi hakkında diğer postnişînlere göre çok daha yoğun bilgi bulunmaktadır. Doğumu itibariyle başlayan bu ayrıntılı bilgiler, Zihni Efendi'nin daha sonra Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de postnişînlik yapması ile de doğru orantılıdır. Doğum tarihine Nakşibediyye'den Ebu'l-Tevfik eş-Şeyh İbrahim Efendi Hazretlerinin nazmettikleri tarih, aynı zamanda keşif ile Zihnî

* Ayrıntılı bilgi için bkz. Murat Özer, Doğu-Batı Sentezinde Bir Paşa-Şeyh-Maarif Ailesi MOREVÎLER, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2011.

Efendi'nin 1238 senesinde Cerrâhî Âsitânesi'ne postnişîn olacağını da işaret etmektedir:

*Kutb-ı devrân Hazret-i Nûreddîn Cerrâhî âlem
Dergeh-i vâlâsında her-dem mültecâ Abdülazîz olsun*

*Postunu dostunu fehm edip fikr-i kıyâsetle müdâm
Abd-i irfân-ı müebbed-rızâ Abdülazîz olsun*

*O kutbun menzil-i vâlâsını bilmek akl-ı küll şânıdır
Hizmetinde bulunan nûr-ı zîbâ Abdülazîz olsun*

*Oku âyeti enfûsde mükemmel bil
Hem meşhûd-ı bast-ı ... Abdülazîz olsun*

*Şemm-i erbâb-ı aşk bu mevlûdun târîhidir
Hâlis zer ayârın mübtenâ Abdülazîz olsun*

*Hâvîdir remilli kâfil-i esrâr-ı pîrân
Döndüren devrânı yeksân hâlâ Abdülazîz olsun*

*Silsile-i şân-ı şeref... sabâhât gösterir
Olmamıştır... câ-be-câ Abdülazîz olsun
Âdâb-ı hak mahallinde düştü târihi Kâdiyâ
Mesned-i Nûreddîn'de revnakcâ Abdülazîz olsun*

Sene 1238 / Ene minhül-fakir

Babasının erken yaşta çıktığı hac yolculuğunda vefatı sebebiyle Abdülazîz Zihni Efendi'nin annesi, dönemin âsitâne şeyhi olan Mehmed Arif Dede ile nikâhlandı. İşte bu dönemden sonra büyük dayısı ve üvey babası olan Mehmed Arif Dede'nin yanında adeta bir öz evlat gibi yetiştirilen Abdülazîz Zihni Efendi, ilköğrenimini Tahtaminare Mektebi'nde tamamladı. Daha sonra hat sanatı ile meşgul olmaya başladı ve Molla Murad Tekkesi Şeyhi Halil Efendi'den hat meşkini tamamladı. Şeyhabasının zâhirî ve bâtinî bütün uya-

rılarını dikkatle yerine getiren bu arif insan, tavsiyelerine uyarak Mesnevî ve Hâfız Dîvânı talim etti.

Aileden gelme bir dervişlik kabiliyetine sahip olan Zihni Efendi, üvey babası Arif Dede tarafından hilafetle şereflendirilmiştir. Gençlik yıllarından itibaren aile mescidi olarak nitelendirilebilecek Üsküdar Morevî Mahallesindeki Arakiyeciler mescidinde imamiyet vazifesinde bulunan Zihni Efendi'nin ilk meşihat görevi ise, Sertarîkzade Tekkesi'ndedir. Tekkenin Sertarîkzade Hazretlerinden sonraki beşinci postnişini olan Mehmed Nûreddîn Efendi'nin 1807 yılında âlem-i ahirete intikali neticesinde Abdülaziz Zihni Efendi tekkede altıncı postnişin olarak göreve başlamıştır. Sertarîkzade Tekkesi'ndeki bu görevini 1822 yılına kadar devam ettirmiş olan Zihni Efendi, üvey babası ve şeyhi Mehmed Arif Dede'nin 1822 yılında âlem-i Hakk'a yürümesi ile âsitâne postuna atanmıştır. Abdülaziz Zihni Efendi'nin âsitâne postuna intikali ile yerine Şeyh Hasan Hamdi Efendi geçmiştir.

Devlet idaresiyle arası, tıpkı babası Arif Dede gibi son derece samimi olan Abdülaziz Zihni Efendi, İstanbul ve Rumeli tekke-lerinin kontrol mekanizması olan Meclis-i Meşayih Reisliğine getirilmiştir. Sultan II. Mahmud'un tekkeye Arif Dede zamanında başlayan muhabbeti Zihni Efendi döneminde de devam etmiştir. 1827-1828 yıllarında Berat, Mevlîd ve Ramazan ayları gibi önemli gecelerde tekkeye misafir olan Sultan, hankâhın yeniden elden geçirilmesi için emir vermişlerdir. Padişahın tekkeye sık sık uğramasından dolayı da üst katta bir dizi değişikliğe gidilmiş ve tekkenin yan tarafında bulunan Şekerci Halil Ağa namında birine ait bir konak satın alınmış ve bu konak şeyh efendilerin ailelerinin kaldığı "harem dairesi" haline getirilmiştir. Padişah ise, bütün bu hazırlıkları bizzat takip ettirmiştir. 1836 yılında 10 Cemâziyelâhir Çarşamba günü de, padişah bizzat teşrif ederek yeni bölümleri merasimle açmıştır. İyi bir manevi mürebbî olan Abdülaziz Zihni Efendi 38 adet halife yetiştirmiş, halifelerini de İstanbul ve Anadolu'daki birçok tekkede görevlendirmiştir.* Bu görevlendirmeler neticesinde Anadolu ve

* Ayrıntılı bilgi için bkz. Mehmet Cemal Öztürk, Cerrahilik (Gelenek Yay 2004) s.131

İstanbul'da birçok tekkenin şeyhliğinin Cerrâhîliğe geçtiğini ve tari-
katin son derece yaygın bir hale geldiğini görmekteyiz.

Son yıllarında padişahın sık sık huzurunda görmeyi arzu ettiği Zihni Efendi, yine 1269 yılında bir padişah töreninden tekkeye avdet ettiğinde kendisinde nâ-mizâc bir hal zuhûr etmiştir. Bu hali 8 ay boyunca devam eden Zihni Efendi, 22 Şevval 1270 (18 Temmuz 1854) günü kendisinin öteki âleme yolculuğunun başladığını keşfe-
derek yanında bulunan ihvanı ile helalleşmiş, meydanda Vird-i Sağır okutmaya başlamıştır. Evrâd'ın Ezkâr bölümünden sonra Sûre-i Yâsin'i kıraat buyurmalarını emrederek bu sırada âlem-i mânâyâ gözlerini açmıştır.

Cenazesi, irade-i padişah ile düzenlenen büyük bir tören eşliğinde usûl-i tarikat üzere kaldırıldı. Gasli es-Seyyid eş-Şeyh Abdülatif Fazlı Efendi el-Cerrâhî tarafından yerine getirildi. Fatih Camii'nde kılınan cenaze namazının ardından büyük bir kalabalık ile Âsitâne-i Hazret-i Pîr'e doğru yola çıkıldı. Törende vaktin birçok önemli devlet adamı ve husûsen uzak akrabası olan -hayatına daha sonra değineceğimiz- Şeyhü'l-vüzerâ Abdurrahman Sâmî Paşa ve Suphi Paşa el-Cerrâhîler bizzat hazır bulundular.

Zihni Efendi, vasiyeti mucibince Âsitâne-i Hazret-i Pîr'de Abdüşşekûr Efendi'nin kabirlerinin sol yanına, duvar dibine defne-
dildi.

İlmî ve irfânî kalemini genç yaşından itibaren son derece geliştirmiş olan Abdülaziz Zihni Efendi'nin telif ettiği önemli risaleleri bulunmaktadır. Bunlardan en önemlisi *Menâkıb-ı Hazret-i Pîr Nûreddîn el-Cerrâhî* namındaki risalesidir.

Ayrıca ârifâne seviyede şairlik yönü de olan Abdülaziz Zihni Efendi, isminin "Abdülaziz" ve "Zihni" bölümlerini şiirlerinde mahlas olarak kullanmıştır. Âşıkâne ve bir o kadar da teknik kuvvete sahip bir şiir dünyası bulunan Abdülaziz Zihni Efendi'nin, Hazret-i Pîr ile alakalı yazılmış teslimiyet abidesi bir nutk-ı şerîfi mevcuttur. Bununla birlikte pîrdaşı ve akrabası olan Morevî Şeyh Abdurrahman Sâmî Paşa'nın yazdığı bir kıt'a-i şerîfe de naziresi bulunmaktadır. Kendisinin yazdığı şiirlerden bazıları çeşitli mecmualarda kayıt altına alınmıştır.

Abdülaziz Zihni Efendi'nin kayıtlarda, yaşadığı zikredilen *Melek* ve *Hikmet* adında iki kızı ve bunlardan başka iki erkek evladı bulunmaktadır. Karagümrük Âsitânesi'nde Morevî ailesinin devamını sağlayacak olan bu iki evlat, *Yahya Galib Efendi* ve ömrünün son döneminde dünyaya gelen *Rızâeddîn Yaşar Efendi*'dir.

Kayda alınmış bazı şiirleri şunlardır:

*Hak tebeyyün eyleyip ortada Kutb-ı Evliyâ,
Mağz-ı nûr-ı hakdürür eyyü beyyin beyyine beyyineyiz.*

*Mazhâr-ı tâm-ı Hüdâ, yani Cenâb-ı Pîrimâ;
ŞEYH NÜREDDÎN yolunda Hak ile Hak beyyineyiz.*

*Bû Hanîfe mezhebîz, halvette halvet izleriz,
SEYYİD YAHYÂ muktedâmız, cümle pîrân ileyiz.*

*Hem şeriat, hem tarikat, hem hakikat, mârifet;
Nûr-ı vâhîdden açılmış güller ile bileyiz.*

*Eyâ mir'at-ı Hak, sırrı halîfe-i nûr-ı Risâlet râ;
Vücûdüm bâis-i gâibe-i ekvâna illet zâ.
Ulûhiyyet, Rübûbiyyet, hüviyyet mazharı sensin;
Denildi zâtına Levlâke Levlâk yâ Resûlallâh.*

*Rameytü iz rameyte râmi-i Hak âyin-i mutlâk,
Edince kurb-ı vasle zâtını her vechile elyâk.
Bu ZİHNÎ'ye şefâat kıl, ola gufrânına mülhak,
Kebâir ehline kıl anı mülhak yâ Resûlallâh.*

*Aldım ezel aşk haberin sırr-ı Ali'den
Feyzoldu bu aşk çünkü bana KÂLÛ BELÎ'den.*

*Ârif olana unsûr olup âlem-i kübrâ,
Çâr tab'ı ledün ilmin oku vech-i velide.*

*Her zerrede Hak Hak deyuben fâş eder aşkı,
Yirmi dört bin eşyayı ezel Hak devr-i velide.
On iki imam, on dört mâsum-i peyâamber,
Devrile hep kıldı tenezzül ezelide.
Bu güft ile gû eyledim aşk hem Hak est,
Ta'birin okur ZİHNÎ bu dem-i lem-yezelide.*

Kıt'a-i nazîre-i Sâmi Paşa:

*Ey pâdişeh-i şâh-ı gedâ Nûreddîn
Vay hankâh-ı feyz-i Hüdâ Nûreddîn
Affina isyan ...
ZİHNÎ kulunu etme cüdâ Nûreddîn*

Bunlarla birlikte elimize geçmiş iki de na't-ı şerîfi bulunmaktadır:

*Eyâ mir'at-ı Hak sırrı halîfe-i nûr-ı risâlet râ
Vücudum bâis-i gâibe-i ekvâna illet zâ*

*Ulûhiyyet rübûbiyyet hüviyyet mazharı sensin
Denildi zâtına "levlâke levlâk" yâ Resûlallah*

*Rameytü iz rameyte râmi-i Hak âyine-i mutlak
Edince kurb u vasle zâtını her bir vechile elyâk*

*Bu ZİHNÎYE şefâat kıl ola gufrânına mülhâk
Kebâir ehline kıl anı mülhâk yâ Resûlallah
Aşkım dadır gönlümde,
Hiç görmedim ömrümde;
Muhammed'i seyrimde;
Gayet göresim geldi.
Dostum göster yüzünü,
İşideyim sözünü,
Hakîpâye yüzümü,
Gayet süresim geldi.*

*Terk eyledim dünyayı;
Nidem gayrı sevdayı,
Muhammed Mustafa'yı,
Gayet göresim geldi.*

*Müstakim cemâline,
Îr gör hem visâline,
Lutfet Aziz bendene,
Gayet göresim geldi.*

7) *Şeyh Hasan Hamdi Efendi (V:1833/1248)*

Doğum tarihi ile ilgili herhangi bir bilgi bulunamayan Hasan Hamdi Efendi'nin hakkında son derece kısıtlı bilgi bulunmaktadır. Bilinen tek hususiyeti Âsitâne şeyhi Abdurrahman Hilmi Efendi'nin hulefasından olduğudur. 1822 yılında Abdülaziz Zihni Efendi'nin Âsitâne postnişinliğine atanmasıyla boşalan Sertarîkzade Tekkesi postnişinliğine getirilmiş Hasan Hamdi Efendi, bu vazifesini tam beş yıl devam ettirmiştir. 1827 yılında görevi Hâcegî Tekkesi'ne nakledilmiştir. Vefat tarihi 1833 (1248) olan Hasan Hamdi Efendi'nin kabrinin nerede olduğu hakkında da herhangi bir bilgi günümüze intikal edememiştir.

8) *el-Hâc el-Hafız Şeyh Ali Rızâ Efendi (V:1886/1304)*

Sertarîkzade Tekkesi'nin son derece önemli bir dönüm noktası yaşadığı dönemde tekkenin postunda bulunan Ali Rızâ Efendi, Sertarîkzade Tekkesi tarihi içerisinde önemli bir yere sahiptir. Babası Sümbüliyye tarikatından Hâfız Ahmed Atâullah Efendi olan Rızâ Efendi'nin doğum tarihi kaynaklarda 1807 olarak zikredilmektedir. Zâhirî ilimler konusundaki eğitimini gençliğinde tamamlamış olan Ali Rızâ Efendi, ilk tasavvufi terbiyesini de babasından görmüştür. Daha sonra Sertarîkzade Tekkesi'nin ve Âsitâne-i Hazret-i Pîr'in postnişinliğini yapmış Abdülaziz Zihni Efendi'nin halifelerinden olan Ahmed Şevkî Yesârî el-Cerrâhî'ye intisab etmiş ve bu zâttan hilafet almıştır. Bazı kaynaklarda Ali Rızâ Efendi'nin hilafetinin Zihni Efendi'den olduğu söylense de bu bilginin bir geçerliliği bulun-

mamaktadır. Ali Efendi'nin ilk meşihat dönemi babasının irtihaliyle birlikte Aksaray Camcılar Camii imamet ve meşihatıdır. Ali Rızâ Efendi'nin Camcılar Camii'ndeki bu vazifesi, "*Camcı Şeyh Ali Efendi*" olarak anılmasına vesile olmuştur. Kendisinden önceki Hasan Hamdi Efendi'nin Zihni Efendi sonrasındaki kısa süreli meşihatının ardından Sertarîkzade Tekkesi'nin postnişinliği Camcı Ali Efendi'ye tevdi edilmiştir. 1832 (1248) yılında gerçekleşen bu atamanın Sertarîkzade Tekkesi için son derece önemli bir dönüşüm olduğunu belirtmek gerekir. Çünkü 1830'lu yıllarda dergâhın büyük bir yangın geçirmesiyle birlikte harem dairesi de dâhil olmak üzere tekke tamamen yanmış ve arsa halinde kalmıştır. Üzerinde hiçbir yapı bulunmayan bu "arsaya" şeyh tayin edilen Camcı Ali Efendi, buranın yeniden inşasını bir vazife addetmiş ve kendi kesesinden bu işe başlamıştır. 1960'lı yıllara kadar varlığını koruyabilmiş bu yapı, Camcı Ali Efendi'nin eseri olduğu için kendisi tekkenin bânî-i sânisî (ikinci imarı) olarak kaynaklarda zikredilmektedir. Kendi cebinden harcayarak yaptırdığı bu tekke, dönemin âsitâne şeyhi Abdülaziz Zihni Efendi tarafından gerçekleştirilen büyük bir törenle hizmete açılmıştır. İstanbul tasavvuf hayatında son derece önemli bir isim olan Camlı Ali Efendi hem bağlı bulunduğu Cerrâhîlik vesilesiyle hem de dönemin reisü'l-meşâyihinin bir Cerrâhî şeyhi olması münasebetiyle devlet erkânıyla son derece sıkı ilişkiler içerisindeydi. 1834 tarihinde saray hayatının önemli vakılarından birisi olan Saliha Sultan düğününe davetliler listesinde ismi zikredilen şeyhler arasında bulunan Ali Rızâ Efendi, bu yakın ilişkilerine rağmen yaşamında mütevazılığıyla zikredilmektedir. İstanbul'un tanınmış en önemli tekke şeyhlerinden olmakla birlikte mührünü "Sertarîkzade Türbedârı" olarak kullanmış olan Ali Rızâ Efendi, kendi döneminde tekkenin herhangi bir vakfiye geliri bulunmamasına rağmen tekkeyi idare etmeye çalışmıştır. Dergâh matbahında tekkenin hafta günü olan pazarları mutlaka fukaraya lokma çıkarmaya özen göstermiş olan Camcı Ali Efendi, bu hizmeti bizzat kendisi ifa etmekten de geri durmamıştır. Hatta öyle ki, bugün de restorasyon sonrasında imarı gerçekleştirilen harem dairesinin alt katındaki matbah odasının Davutağa Sokağına bakan büyük camı, mahalle sakinlerince yakın döneme kadar "aş penceresi" olarak zik-

redilmiştir. Pencereye verilen bu lakabın Camcı Ali Efendi vesile-
siyle olması muhtemeldir. Camcı Ali Efendi'nin kendi imkânlarıyla
ortaya koymaya çalıştığı bu hizmetler, devlet ricali tarafından da
takdirle karşılanmış, Evkaf Mahkemesi'nin Teftiş Müdürlüğünden
Doğramacızâde Seyyid Mehmed Said Efendi, 3 bin kuruş maaş ile
tekkeye meşrû bir hitabet vazifesi ihdas etmiştir. Son derece muhab-
betli bir zât olarak hatıralarda yâd edilen Ali Rıza Efendi'nin ayrıca
çok içten bir duahân olduğu ifade edilmektedir.

90'lı yaşlara kadar ömr ü hayat sürmüş Camcı Ali Efendi, 25 Aralık
1886 (29 Rebiyülevvel 1304) Cumartesi günü âlem-i ahirete yürümüştür.
Komşu tekke olan Şeyh Murat Dergâhı postnişini Feyzullah Efendi'nin
halifelerinden Siyâhî Şükrü Efendi nâmındaki bir zât tarafından gasli
ifa edilen Ali Rıza Efendi'nin naaşları Eyüp Sultan Camii'nde kılınan
öğle namazı sonrasındaki cenaze namazının ardından Sertarîkzade
Tekkesi'nde sırlanmıştır. Bu tören, dönemin âsitâne postnişini Şeyh
Gâlib Efendi el-Cerrâhî tarafından gerçekleştirilmiştir.

Vefatına düşürülen bir tarih;
Bâne-i sâni-yi dergâh-ı âlî
Sertarîk-ı Hazret-i Nûreddin Cerrâhî
El-ma'rûf el-hâc şeyh Ali Aksarâyî
Sene 1304

Halifelerinden birisi olan tekkede sertarikliğini yapmış bulunan
Nizâmî Dergâh-ı Şerîfi şeyhi Ahmed Rif'at Efendi el-Cerrâhî'nin
kardeşi Süleyman Bey, Ali Efendi'nin vefatına aşağıdaki tarih men-
zumesini düşürmüştür:

Etti güzzer mermer-i dünyâdan
Bir sâhib-i irşâd-sezâdır
Etseler cümle müridân âh buna subh u mesâ
Jeng-i mâsivâdan hâli etmişdi mir'ât-ı kalbin öyle kim
Bir nefes etmedi Hak isminden tehî zebânın bî-riyâ
Lemeân ederdi nûr-i ilâhî cebbesinde her bâr
Her gün tasdik ederdi olduğunu mürşid-i a'lâ

Bulunmazdı böyle bir zât-ı müstahsen olunsa cüst-i cû âlem
Kemâl-i fazlına herkes olurdu nâle-i şeyda
İsm-i Hak ile tekmi l etti enfâs-ı ma'dûdunu
Nice olmaz böyle bir zâta şefî Habîb-i Kibriya
Bâb-ı bibiştî küşâd etti dedi Süleymân târîh
Şeyh Ali Efendi kasr-ı firdevsde buldu mekân
29 Safer 1304 Cumartesi

Çevresindekilerce hoşsohbet ve son derece mütevazı bir zât olarak
defaatle yâd edilen Camcı Ali Efendi'nin kaynaklarda zikredilen
on iki adet halifesi bulunmaktadır. Üç halifesinin adı bilinmemekle
birlikte bunlar;

es-Seyyid eş-Şeyh Sertarîk Hâfız Mehmed Muhterem Efendi
el-Cerrâhî
Şeyh Halîl Efendi el-Cerrâhî
Şeyh Osman Efendi el-Cerrâhî
Şeyh Hoca Hâfız Seyyid Efendi el-Cerrâhî
Malkara Kaymakamı Şeyh Sâlih Efendi el-Cerrâhî
Tophâne-i Âmire kitâbetinden emekli es-Seyyid eş-Şeyh Mehmed
Esad Baba el-Cerrâhî
es-Seyyid eş-Şeyh Ahmet Rifat Efendi el-Cerrâhî
eş-Şeyh Mehmed Şükrü Paşa el-Cerrâhî
Oğlu es-Seyyid eş-Şeyh Hâfız Mehmed Râşid Efendi
el-Cerrâhî'dir.

Son yüzyılın pek çok önemli ismi ile aynı tarihî karede gördü-
ğümüz Camcı Ali Efendi'nin özellikle Şükrü Paşa gibi bir halife-
sinin bulunması son derece önemli bir husustur. Üsküp İstihkâm
Livalığından emekli olan Şükrü Paşa, Sertarîkzade Tekkesi'nin
yetiştirdiği önemi tarihi kimliklerden yalnızca birisidir. Ayrıca Ali
Efendi döneminde İstanbul musiki hayatının son derece önemli bir
ismi olan “Eğrikapılı” lakabıyla meşhur Mehmed Efendi de tekke-
nin zâkirbaşısıdır. Bu önemli zevâtın hayat hikâyelerini “Tekkede
Yetişmiş Sanatkârlar ve Önemli Devlet Adamları” bölümünde ayrın-
tılı olarak zikredeceğiz.

9) *el-Hâfız Mehmed Râşid Efendi (V:1945/1364)*

Sertarîkzade Tekkesi'nin son halifesi olan Mehmed Râşid Efendi, cumhuriyet dönemi ile birlikte tekkelerin kapatılması sürecini bizzat yaşamış, dönemin bu değişiminden en çok etkilenmiş kuşak içerisinde- dir. Babası, kedisinden önceki Sertarîkzade Tekkesi postnişini Camcı Ali Rıza Efendi'dir. Şeyhababasının tasarrufatıyla kendisine halife olan Râşid Efendi, babasının irtihaliyle birlikte dönemin nâkîbü'l-eşrâfi es-Seyyid Tefvîk Efendi'nin delaleti ve dönemin padişahı Sultan II. Abdülhamid Han'ın emriyle Sertarîkzade Tekkesi'ne postnişin olarak görevlendirilmiştir. Posta geçiş icrası, dönemin âsitâne şeyhi Yahyâ Gâlib Hayâtî Efendi el-Cerrâhî'nin idare ettiği bir törenle gerçekleştirilmiştir. 26 Ekim 1900 (2 Receb 1318) tarihine tekabül eden Regâib Kandili gecesine Râşid Efendi, Karagümrük Âsitâne-i Hazret-i Pîr'e sertarîk olarak tayin edilmiştir. Bu görevlendirme, dönemin âsitâne postnişini Mehmed Rızâeddîn Yaşar Efendi el-Cerrâhî Hazretleri tarafından icra edildi. 1914 (1332) senesine kadar 14 sene devam eden bu görev, dönemin portnişini İbrahim Fahreddîn Şevki (Erenden) el-Cerrâhî'nin tasarrufatıyla sona erdirilmiştir. Fahreddîn Efendi'nin kendi ifadesiyle bir emr-i mânevî ile gerçekleştirilen bu azilden sonra Râşid Efendi, baba evi olan Sertarîkzade Tekkesi'nin harem konağında ikametine devam etmiştir. Bu dönemde bu azle Sertarîkzade Tekkesi'nin postnişinliğinin dâhil olup olmadığı bilinmemektedir. Fakat 1914 yılından tekkelerin kapatıldığı 1925 yılına kadar Sertarîkzade Tekkesi'nde, kaynaklarda zikredilmiş herhangi bir postnişinlik bulunmamaktadır. 1925 yılı itibarıyla, Tekke ve Zaviyelerin Kapatılması Kanunu'ndan sonra tüm şeyh efendiler gibi görevi sona eren Râşid Efendi, kanun gereğince yaşamının sonuna kadar tekkenin harem dairesinde ikametini sürdürmüştür. Şeyhliği sonrasında imamiyet vazifesi için teşebbüste bulunmuş olan Râşid Efendi, 1936 (1355) yılında Eyüp Sultan Camii ikinci imamlığına getirilmiştir. Bu görevlendirmede Eyüp Sultan civarında bir komşu dergâh olan Ümmi Sinan Âsitânesi'nin son postnişini ve ilk dönem Ankara milletvekillerinden Yahyâ Gâlib Bey'in iltiması son derece etkilidir. Vefatına kadar bu görevde kalmış olan Râşid Efendi hakkında, tasavvuf hayatından uzaklaştığı için herhangi bir bilgi bulun-

mamaktadır. 87 yaşında olduğu 1945 (1364) yılında âlem-i Hakk'a yürüyen Râşid Efendi, Eyüp Sultan'da Gümüşsuyu tepesinde bulunan Kaşgarî Tekkesi civarında, hanımının yanına defnolunmuştur.

d. **Tekkenin Mimarî Özellikleri**

Klasik XVII. yüzyıl tekke mimarisi özelliklerine son derece Sâdık kalınarak inşa edilmiş olan Sertarîkzade Tekkesi müstemilatı bir türbe ve meydan bölümü, buna bağlı olarak inşa edilmiş bir harem ve selamlıkların bulunduğu kuzey duvarına bağlı yapılar grubu olarak iki ana birime sahiptir. Bununla birlikte kuzey yapı gruplarının zemin kısmına son derece fonksiyonel bir fikirle inşa edilmiş bir matbâh (muftak) bulunmaktadır. 2008 yılında gerçekleştirilen rölöve projesinde kot farkıyla 2+1 kat planıyla oluşturulmuş 2 yapı birimi bütün özelliklerini korumuştur. Bununla birlikte daha sonra gerçekleştirilen restitüsyon projesinde bu iki yapı birimi yeniden tasarlanarak bağlantı bölümleriyle de bir tüm-yapı özelliğine büründürülmüştür. Tekkenin türbe ve meydan bölümü olarak adlandırılacak ibadethane bölümüyle harem, selam ve matbah dairelerini birleştiren bir tasarım özelliğini içermiş bulunan bu restitüsyon, yapıya aslına uygun bir kimlik kazandırmıştır. Bu meydan dairesinden başka 24 odası bulunan harem, selam ve matbah müstemilatı toplam 627 metrekarelik bir kullanım alanına sahiptir. Yapının kuzey kısmında bulunan ve ibadethane olarak kullanılan meydan-türbe müstemilatı ise, kuzeyden 13.90 metre genişliğinde ve takribi 112 metrekarelik bir alan

üzerine inşa edilmiştir. Bu alanın 44 metrekarelik kısmında ise türbe bölümü bulunur. Yol ve arazi arasındaki kot farkından dolayı 3 kat olarak inşa edilmiş yapının yaşam alanı bölümü bodrumda 201 metrekare, giriş katta 226 metrekare, üst katta ise 200 metrekare olarak bir dağılıma sahiptir.

i. Meydan ve Türbe

Türbe bölümünün mekân ile ilişkilendirilmesi, tekke mimarisinde son derece önemli bir ayrıntıdır. Bu ayrıntının en önemli sebebi, İslam geleneğindeki Allah aşkıyla ömrünü tamamlamış bu zâtların yaşamlarının öteki dünyada da devam etmesidir. Özellikle İstanbul tasavvuf kültüründe son derece büyük bir titizlikle yaşama kavuşmuş bu inanç, Yahya Kemal Beyatlı'nın tabiriyle, Osmanlı toplumunu ölüleriyle yaşayan bir millet haline getirmiştir.

Parselin güneydoğu kısmına inşa edilmiş olan bu türbe ve meydan bölümleri, tekkenin kullanım alanı açısından en sosyal alanını oluşturmaktadır. Tekke merasimlerinin gerçekleştirildiği ve ibadetlerin yapıldığı bu bölüm, tekke mimarisinde meydan yahut tevhidhâne olarak adlandırılan kısımdır. Cephe konumlandırılması hesaba katılmazsa bu bölümün mimari üslubu Cerrâhîliğin merkez tekkesi olan Karagümrük Âsitânesi'nin türbe ve meydan bölümüyle son derece yakın özellikler barındırır. Sertarıkzade Tekkesi'nin meydan kısmı bu özelliği ile merkez tekkenin bir prototipi niteliğindedir. Güneydoğu duvarı takribi 14 metre olan bu bölümde ayrıca bir türbe kısmı da mevcuttur. Altı adet türbe sandukasının bulunduğu bu yaklaşık 44 metrekarelik bölüm meydandan ahşap bir korkulukla ayrılır. Toprak zeminden itibaren 5,5 metreye yakın bir yüksekliği bulunan meydanın üstünde tekke mimarisine uygun özellikte bir çatı bulunmaktadır. Türbenin restorasyondan önceki kalıntılarından bu çatının günümüze ulaşmadığı bilinmektedir. 1930'lu yıllardan sonra terk edilen tekke meydanının çatısı, 70'li yıllarda bireysel çabalarla ayakta tutulmaya çalışılsa da daha sonraları bakımsızlıktan çökmüştür. Bu çökmenin sebebi, yüksek ihtimalle çatının bina içinde sadece üç ahşap dikme ile sabitlenmiş olmasıdır. Zamanla deforme olan bu dikmeler çatının ayakta kalamamasındaki en önemli faktördür.

İkisi güney tarafında, dördü doğu duvarında ikiz pencereler olarak tasarlanmış altı adet penceresi bulunan meydan bölümünün yola bakan kısmında da yedinci büyük pencere bulunmaktadır. Üç merkezli neo-gotik üsluplu kemerlerle taç formunda dizayn edilmiş ve yivli pilastrlar ile birbirlerinden ayrılmış pencereler döneminin resmi mimari unsurlarından izler taşır. Binanın sahip olduğu sadeliğin aksine türbe bölümü pencereleri son derece önemli bir tezyinat hareketine sahiptir. Sütun ve kemerlerdeki bezemeler bina mimarisine büyük bir hareket kazandırmıştır. Davutağa Caddesine bakan yedinci pencere ise, tekke mimarisinde son derece önemli bir unsur olan muvacehe (niyaz) penceresidir. Diğerlerine göre daha büyük olan bu pencere iki metre civarında bir genişliğe sahiptir. Zamanla yol kotunun yükselmesi sebebiyle pencere, şu anda zeminden 25 santim yüksekliktedir. Pencere, tevhidhane zemininden ise, 140 santim yüksektedir. Mermer sövelerle kaplanmış olan bu pencerenin önünde günümüze kadar gelebilmiş ve restitüsyonda yenilenmiş demir parmaklıklar bulunmaktadır. Parmaklığın üzerinde döneminin mermer motifleri anlayışına uygun biçimde tasarlanmış bitkisel motifli bir taş kitabe levhası bulunmaktadır. Bu kitabenin üzerinde, bakıldığında türbesinin görülebildiği Sertarıkzade Hazretlerinin ism-i şerîfi yer almaktadır. Üzerinde bir Cerrâhî tâc-ı şerîfi kabartması bulunan kitabenin metnin şu şekildedir:

E'âzım-ı Halvetiyye'den Pîr-i Sâni Sertarıkzade Mehmed Emin Efendi kuddise sırrühü'l-âli. 6 Temmuz 1901 (19 Ra. 1319) Ketebehu Ahmet Rıfat

Meydanın kuzey duvarında tekkenin hanımlarının mahremiyet alanları gözetilerek tasarlanmış ve meydanı özel olarak izleyebilecekleri yüksek bir maksure tasarlanmıştır. Bu maksurenin girişi harem dairesinden direkt olarak konumlandırılmıştır. Böylece hanımların meydana harem dairesinden selamlığa görünmeden geçişleri sağlanmıştır. Balkon şeklinde tasarlanmış olan bu bölümün altında zâkirbaşı ve müezzin mahfelleri bulunur. Bu mahfeller ayrıca meydana ahşap korkuluklarla ayrılmıştır.

Meydanın türbe bölümü merkez tekke olan Cerrâhî Âsitânesi'nin türbe planıyla eş özellikler taşır. Tekkenin türbe bölümünde meydan bölümü, dikmelerle ayrılmış ve bu dikmelerin hizasında sanduka bölümü parmaklıklarla çevrelenmiştir. Türbe kısmında restorasyondan önce de sayısı belli olan altı sanduka bulunmaktadır. Kible istikametinden başlayarak sırasıyla bu sandukalarda aşağıdaki zevât medfûndur:

1. Ayşe Hanım

Ayşe Hanımefendi Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin refika-i muhteremeleridir. Tekkenin bulunduğu arazinin mülkiyet hakları kendisinde olan Ayşe Bacı, ömrünün sonuna doğru burada bulunan evi ve bahçeyi tekke yapılması şartıyla vakfetmiştir. Bu vakfi 27 Sefer 1170 tarihli vakfiyeden bilmekteyiz. Bu açıdan Ayşe Hatun, Sertarîkzade Tekkesi'nin bânîsi pozisyonundadır.

1754 (1173) senesinde vefat eden Ayşe Bacı, kendisinden kısa bir süre önce vefat eden Sertarîkzade Mehmed Emin Efendi Hazretlerinin kible tarafına defnedilmiştir. Bu defin konusunda hem kendisinin hem de vefatından evvel eşinin vasiyetinin bulunduğunu bilmekteyiz. Ayşe Hanım'ın irtihaline şu neşîde-i tarihiyye îrâd edilmiştir:

Zevce-i Sertarîkzade sûfiyân

Âişe Hatun aleyhi'r-rahmete ve'l-kırân

Hâif-i gayb dedi bu mısra-ı târihi

Cennet-i nâim ola Âişe âşiyân

2. Hazret-i Şeyh Sertarîkzade Mehmed Emin el-Cerrâhî

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi ilk bölümde zikredilmiştir.

3. eş-Şeyh es-Seyyid Mustafa Efendi

Vefat tarihi 1766 olan bu zât hakkında herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

eş-Şeyh es-Seyyid Fâzılzâde Fâzıl Abdullah Efendi el-Rûmî

Cerrâhîliğin pîri Nüreddîn Cerrâhî Hazretlerinin büyük şeyhi Debbâğ Şeyh lakabıyla marûf Ali Fâzıl Rûmî'nin oğlu olan Fâzıl Abdullah Efendi, meydana defnedilen ilk zât olarak bilinmektedir. Lofça'dan Karagümrük Âsitânesi'ne 1688 (1100) yılında ziyarete gelen Fâzıl Abdullah Efendi, bu İstanbul ziyareti esnasında irtihal-i dâr-ı bekâ oldu. Âsitânenin bu dönemdeki postnişini olan Sertarîkzade Hazretleri kendi vakıflarında olan Sertarîkzade Dergâhı'na bu zâtın defnedilmesini uygun gördü. Daha sonra Sertarîkzade Hazretleri de kendisinin ayakucuna defnedilmiştir. Fakat meydanın ikinci inşası sırasında bu kabir tevhidhânenin altında kaldığı için ismine türbe-i şerifte bir sanduka konmuştur.

4. eş-Şeyh es-Seyyid Tekneci Halil Efendi

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi Dergâh Postnişinleri kısmında zikredilmiştir.

eş-Şeyh es-Seyyid Yumurtacı Mehmed Sâdık Efendi

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi Dergâh Postnişinleri kısmında zikredilmiştir.

5. eş-Şeyh es-Seyyid Mehmed Sâdık Efendi

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi Dergâh Postnişinleri kısmında zikredilmiştir.

Mehmed Şükrü Paşa

İstihkâm Livâsı Şükrü Paşa denilmekle marûf olan bu zât, aslen Eyüplüdür. Babası Kahveci Ali Ağa isminde, Eyüplü bir esnaftır. Sertarîkzade Tekkesi şeyhi Camcı Ali Efendi'nin dervişi olmuş olan Şükrü Paşa, askerlik mektebini bitirdikten sonra, önce padişah yaveri

olmuş sonrasında da Üsküp İstihkâm Livâlığına getirilmiştir. Şükrü Paşa el-Cerrâhî'nin, Cerrâhî tekkeleri için büyük hizmetleri bulunduğunu biliyoruz. Bunlardan en önemlisi Sertarîkzade Tekkesi'nin, şeyhi Camcı Ali Efendi zamanında yeniden inşası sırasındaki gayretleridir. Bu dönemde tekkede bir kütüphane kurulmasını sağlayan Şükrü Paşa, başta kendi telif ettiği eserler olmak üzere birçok kitabını buraya vakfetmiştir. Şükrü Paşa'nın kitapla olan bu muhabbeti ile ilgili önemli bir menakıbı daha bulunmaktadır. Dönemin Âsitâne postnişini Abdülaziz Zihni Fikrî Efendi'nin kütüphanesindeki Cerrâhîliğe ait çok önemli bir risale, vaktin bir şeyh efendisi tarafından mütalaa edilmek üzere alınmış fakat bir şekilde risale tekkeye dönmemiştir. Bir yangında yandığı söylenen bu eserin izine düşen Şükrü Paşa, risalenin Girit'te vazifede bulunduğu bir sırada İstanbul'dan ta Girit'e ulaştığının izini bulmuş ve kitaba sahip olan kişiden bu kitabı mütalaa ve istinsah etmek üzere istemiştir. Bütün bunlarla birlikte Paşa'nın günümüze ulaşabilmiş en önemli hizmeti Karagümrük'te bulunan Cerrâhî Âsitânesi'nin cümle kapısından girildiğinde sağ köşede bulunan ve Nüreddîn Cerrâhî'nin post makamı olarak bilinen, demir parmaklıklarla örülü güzel bir alâmet yaptırmış olmasıdır.

Emekliliğinden sonra baba ocağı olan Eyüp Sultan Yeni Mahalle'deki konağında ikamet eden Mehmed Şükrü Paşa, 1913 (1331) senesinde vefat etmiştir. Cenaze namazı Eyüp'te icra edilen Mehmed Şükrü Paşa, türbede defnedilmiştir. Kendisinin Cerrâhilik yoluna olan muhabbetini gösteren bir veciz sözü de kayıtlara geçmiştir:

Şey'en lillâh çün gedâyım dîl hazîn

El-meded hâhım zî-şâh-ı Nüreddîn

6. eş-Şeyh es-Seyyid Mustafa Şükrü Efendi

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi Dergâh Postnişinleri kısmında zikredilmiştir.

eş-Şeyh el-Hâc el-Hafız Camcı Ali Rızâ Efendi

Hayatı hakkında ayrıntılı bilgi Dergâh Postnişinleri kısmında zikredilmiştir.

Bununla birlikte türbenin geçirdiği birtakım tamiratlar esnasında türbenin hangi bölümünde yattığı bilinmeyen bazı zâtların da burada medfun oldukları bilinmektedir. Kayıtlardan öğrenildiği kadarıyla bu isimler şunlardır:

- Cerrâhî Âsitânesi ve Sertarîkzade Tekkesi postnişini Seyyid Abdülaziz Zihni Efendi'nin halifesi Seyyid Şeyh Halil Aşkî Efendi'nin hulefâsından Miralay Osman Bey

- Cerrâhî dervişânından Envâr-ı Kur'ân-ı Kerîm nâmındaki meşhur tefsirin ve Yâd-ı Mâzî isimli eserin müellifi Bereketzâde İsmail Hakkı Bey'in babası eş-Şeyh Hasan Basrî Efendi (Bu zâtın Ayşe Hatun kabrinin kible tarafına defnedildiği fakat duvar altında kaldığı tahmin edilmektedir.)

Bu isimlerden başka türbe içerisinde tekkenin arsa halinde olduğu dönemlerde varlığı zikredilen şahide şeklinde bazı mezartaşlarının olduğu da bilinmektedir. Bunlar Nefise Hanım, Hatice Hanım ve Kapıcı Selim Ağa'nın eşi Fâtîme Hanım isminde üç hanım mezartaşıdır. Ayrıca 1288 tarihli, üst kısmı kırılmış ve Ahmet Cemil Bey'e ait olduğu bilinen bir mezartaşının varlığı da zikredilmektedir. Ancak böyle söylenmekle birlikte herhangi bir kaynakta bu isimlere rastlanmamaktadır. Bütün bu bilgilerden başka Sadettin Nüzhet Ergün'ün zikrettiğine göre bu tekkenin zâkirbaşlarından Pepeyi Şeyh Hasan Efendi'nin de bu türbede yattığı ifade edilmektedir.

ii. Harem ve Selamlık Dairesi

Harem ve selam bölümleri, bir tekkenin en önemli özel sivil-yaşam alanlarını oluşturur. Harem kısmı tekke postnişininin ailesinin ikamet ettiği, (isminden de anlaşıldığı üzere) özel tahsisli bir alandır. Selamlık ise, tekkenin mukim dervişleri için oluşturulmuş bir alandır. Bu alandaki en önemli bölümler, dervişlerin yaşamlarını sürdürdükleri "derviş hücresi" adı verilen odalardır.

Sözü edilen bu iki alan, tekkenin mahremiyet alanlarına uygun biçimde kurgulanmıştır. Tekkedeki bu alanların arasında bir mabeyn bölümünün olduğu bilinmektedir. Restorasyon öncesi kalıntılarda

herhangi bir tasarım özelliği günümüze intikal etmemiş bulunan bu bölüm, iki kurgu arasında “mutlak” bir alandır. Mabeyn bölümü, tekke mimarisinde harem ve selam dairelerini “belirli kısıtlamalar çerçevesinde” birbiriyle ilişkilendiren bölüme verilen addır.

Selamlık dairesindeki odalar,

- Şeyh Odası
- Matbah
- Nâkibhâne (Kahve Odası)
- Şerbethâne
- Derviş Hücreleri

olarak bilinmektedir. Tekke arazisinin kuzeybatı cephesindeki bu harem ve selamlık dairesi, çeşitli kullanım alanlarını bir arada barındırdığından son derece büyük bir yapı bütünüdür. Kot farkından dolayı Davutağa Sokağından iki, bahçe kısmından ise üç kat olarak görülen bu binanın bodrum katı matbah bölümü olarak nitelendirilen alandır. Tekkenin yemek ihtiyacını karşılamak üzere hizmet veren bu bölüm aynı zamanda dışarıya yemek vakfeden büyük bir mutfak fonksiyonu görmektedir. Bir üst katında cadde tarafına bakan yarı bodrum şeklindeki pencerelerinden yemek dağıtımının yapıldığı bölümde 40 ve 27 metrekarelik iki ayrı servis odası bulunmaktaydı. Bu odalara ilaveten bahçe tarafında 30’ar metrekarelik iki ayrı oda da bulunmaktadır. Mimari üsluba bakılarak bu odaların şerbethâne ve kiler oldukları tahmin edilebilir. Giriş katta bulunan diğer odaların ise, selamlık dairesine bağlı olan derviş hücreleri olarak kullanılan odalar olduğu tahmin edilmektedir. Tekke binasının bu temeller

üzerine inşa edilmiş diğer iki katı ise, harem ve selamlık dairesi olarak adlandırılan bölümleridir. Her katta altı odası ve bir holü bulunan bu katlar, tekkenin sivil yaşam alanını oluşturan bölümdür. Harem dairesinin selamlığa inen merdivenlerinin üzerinde bulunan türbedeki kadınlar mahfiline giriş

kapısı, İslam mimarisine dair son derece önemli bir özelliktir. Bu giriş sayesinde kadınlar harem dairesinden direkt olarak meydana ritüele katılabiliyorlardı.

iii. Hazire

Günümüzde istinad duvarıyla Davutağa Mescidi tarafında bırakılmış bu hazire aslen hem camiinin hem de tekkenin mezarlığı olarak hizmet gören bir mekandı. Tekkenin ve camiinin birlikte işlem gördüğü dönemde ortak haziresi olarak vazife gören bu mahal, camiinin kible duvarı ile doğu köşesini kaplayan alandan itibaren tekkenin matbah duvarına kadar olan genişlikteydi. Dönemin birçok önemli isminin medfun olduğu bu hazirede daha fazla mezartaşı bulunduğu bilinmekle birlikte bugün hiçbirisi yerinde yoktur. Daha evvel tespit edilmiş ve günümüzde de bilinen aşağıdaki mezartaşlarının bu hazirede bulunduğu bilinmektedir:

- Anadolu muhrızânından Cerrâhî hulefâsından eş-Şeyh el-Hac Ahmed Efendi
- Kasımpaşa komiseri Derviş İbrahim Efendi
- Davutağa Camii imamı Tahsin Efendi’nin oğlu Tabib Yüzbaşı Necib Efendi
- Hüsam Efendi Tekkesi Zakirbaşısı Eğrikapılı Mehmed Efendi
- Davutağa Camii Bânisi Dârüssaâde Ağası Davut Ağa

e. İstanbul Kültüründeki Yeri ve Önemi

Eyle yâ Rabb pîrimize bahr-ı tevâhidde refik

Nâşir-i feyz-i tarîkatdır Cenâb-ı Sertarîk

Bir Osmanlı başkenti olan İstanbul'un sosyal hayatında tekkelerin kültürel hayata etkileri son derece önemli bir köşe taşını oluşturmaktadır. Bu bakış açısıyla bakıldığında faaliyette bulunduğu dönem içerisinde Sertarîkzade Tekkesi, hem sosyal hem de kültürel olarak şehrin dokusunda son derece önemli bir yer teşkil etmektedir. Bulunduğu bölge olan Eyüp Sultan beldesi içinde bu etkinin katkısının yükseldiği söylenebilir. Kazandığı ve bölgesine kazandırdığı etkilerin en önemli sebebi şüphesiz spesifik olarak bu şehrin önemli bir inanç merkezi olmasıdır.

Sadece inanç ve sosyal hayatta değil, kültürel açıdan da önemli bir alanı dolduran bu tekke Eyüp Sultan beldesi için son derece nitelikli bir sanat mahfilidir. Özellikle XVIII. ve XIX. yüzyıllarda musiki tarihimizin pek çok önemli isminin bu tekke ile bir şekilde konvansiyonel bağlantısının olduğunu bilmekteyiz. Bu dönemin musiki anlayışı için son derece önemli yaşam alanı olan tekkeler içerisinde Sertarîkzade Tekkesi'nin sahip olduğu şöhret göz ardı edilemeyecek kadar önemli bir etkiye sahiptir. Tekkelerde musiki icrasına reislik eden bir vazife olan zâkirbaşılık müessesesi yaşadığı dönemde Sertarîkzade Tekkesi'nde çok daha ön plandadır. Bu yüzyılın musiki tarihine adını yazdırmış hatta zirve kabul edilebilecek nitelikte özelliklere sahip olan pek çok musikişinas, bestekâr ve icracı Sertarîkzade Tekkesi'nde ya eğitim görmüşler yahut vazifede bulunmuşlardır. Bu yüzyıllardaki İstanbul musiki hayatına etkilerinden dolayı sadece tasavvuf tarihine değil musiki tarihine de adını yazdırmış olan Sertarîkzade Tekkesi, pek çok önemli kaynaktan bir musiki merkezi olarak gösterilmektedir. Hatta öyle ki, her ne kadar

halk arasında kayda geçtiği kadar zikredilmemiş olsa da bazı kayıtlarda Sertarîkzade Dergâhı "Zâkirbaşı Tekkesi" olarak telmih edilir.

İstanbul'un kadim musikişinas ve zâkirbaşılardan Eğrikapılı Mehmed Efendi, yine İstanbul'un önemli zâkirbaşı-şeyhlerinden "Pepeyi" lakabıyla meşhur Şeyh Hasan Efendi bu tekkede zâkirbaşılık görevinde bulunmuştur. Son yüzyıl musiki tarihimize adını altın harflerle yazdırmış birçok ismi yetiştirmiş olan "Eyyûbî" lakabıyla marûf Mehmed Efendi de bu tekkede zâkirbaşılık yapmış önemli bir isimdir. Hem musiki icra etmiş hem de hocalık vasıflarıyla musiki tarihimize pek çok musikişinas kazandırmış bu isimler arasında Eyyûbî Mehmed Efendi, kendi yüzyılına mahsus bir ekoldür. Öyle ki son yüzyıl musiki tarihimizin zirvesi olarak kabul edilen ve yine bir Eyüplü olan Zekâî Dede, Eyyûbî Mehmed Efendi'nin talebesidir. Ayrıca Eğrikapılı Mehmed Efendi'nin oğlu Ali Rıza Bey de bu tekkede yetişmiş önemli musikişinaslardandır.

İşte bu geniş açılı şöhretinden dolayı Türk musiki tarihinin son derece önemli bir merkezi olan Sertarîkzade Tekkesi, bu vasfını sosyal hayata da yansıtmış ve izlerini günümüze kadar ulaştırmıştır. Teşbih edildiği gibi adeta bir zâkirbaşı ve musikişinas akademisi olan Sertarîkzade Dergâhı'nın bu şöhreti sokaklara taşmıştır, dense bir abartı niteliği taşımaz. Öyle ki Sertarîkzade Tekkesi'nin doğu tarafındaki eskiden sahile doğru inen sokak iki yüzyıllık bir süre içerisinde hep "İlahiciler Sokağı" ismiyle anılmıştır. Ne yazık ki, kültürel tarihimizin önemli bir vesikası olan bu sokak ismi, iki yıl önce alınan kararla kaldırılmıştır. Eyüp Belediyesi, bu kültürel öğenin korunmasını sağlamak amacıyla sokağın isminin yeniden eski haline dönüştürülmesi için gerekli çalışmalara başlamıştır.

i. Tekkede Yetişmiş Sanatkârlar ve Önemli Devlet Adamları *Eyyûbî Mehmed Efendi:*

Lakabından de anlaşılacağı üzere kadim bir Eyüplü olan Mehmed Efendi, 1804 yılında bu semtte dünyaya gelmiştir. Ailesi eski bir

İstanbul ailesi olan, Şahinbeyzâde ismiyle tanınmaktadır. Öğrenim hayatı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamakla birlikte Bâb-ı Ser-Askerî’de çalışmasından, Mehmed Bey’in iyi bir eğitim aldığı düşünülebilir. Hayatı hakkında çok fazla malumat bulunmakla birlikte, en önemli hususiyeti Hammâmîzâde İsmail Dede Efendi’nin talebeleri arasında zikredilmesidir. Eyyûbî Mehmed Efendi, Dede’nin kendi oluşturduğu fasıl takımlarının bazı bölümlerini besteleyecek kadar kabiliyetli bir talebesidir. Dede’nin terkîb ettiği mâhur ve ferahfezâ makamındaki takımların bazı bölümlerini Mehmed Efendi bestelemiştir.

Eyyûbî Mehmed Efendi’nin musiki sahasındaki en önemli ikinci hususiyeti, Dede Efendi ile devam eden klasik musikideki meşk halkasını günümüze taşıyan son derece önemli bir köprü olmasıdır. Öyle ki, Dede Efendi’den sonra yine bu unvanla şöhret bulmuş başka bir Eyüplü olan Zekâî Dede Efendi, Eyyûbî Mehmed Efendi’nin talebesidir. Mehmed Efendi’nin hayatına bu pencereden bakıldığında kendisi hakkında bilgi olmasa bile hocası Dede Efendi’nin şöhretinin, talebesi Zekâî Dede’de devam etmesi onun musiki sahasındaki önemini açıkça ortaya koymaktadır. Bununla birlikte Eyyûbî Mehmed Efendi, son yüzyıla klasik Türk musikisini aktarmış pek çok önemli bestekâr ve icracının da hocalığını yapmış bir isimdir. Bu açıdan bakıldığında Eyyûbî Mehmed Efendi’nin sanat hususundaki şöhretinden ziyade muallimlik sıfatının musiki tarihimizdeki önemi de görülmektedir. Talebeleri arasında Hacı Arif Bey, Rıfat Bey, Hâfız Hamdi Efendi gibi önemli isimler zikredilmektedir.

Klasik musiki sahasında az da olsa net ve önemli verilere sahip olduğumuz Eyyûbî Mehmed Efendi’nin dini musikideki faaliyetleri hakkında bilgi yok denecek kadar azdır. İşte bu bilgi azlığının içerisinde Mehmed Efendi hakkında bilinen en önemli anekdot, bir müddet içerisinde Sertarıkzade Dergâhı’nda zâkirbaşılık yapmış olmasıdır. Bu faaliyetiyle alakalı olarak elimizde ayrıntılı bilgi bulunmasa da Zekâî Dede ve Hacı Arif Bey’i haftada bir gün tekkede musiki talimine kabul ettiğini bilmekteyiz. Bu anekdota göre, Eyyûbî Mehmed Efendi Türk musikisinin bu iki büyük bestekârını bir müddet bu mekânda yetiştirmiştir. Bundan dolayıdır ki, Sertarıkzade

Dergâhı’nın Türk geleneği ile olan irtibatı Eyyûbî Mehmed Efendi vesilesiyle daha bir önem kazanmıştır.

Oldukça kısa bir hayat sürmüş olan Eyyûbî Mehmed Efendi, 1850 yılında Eyüp’teki hânesinde yaşama gözlerini yummuştur. Türk musikisine son derece önemli hizmetleri bulunmuş ve Sertarıkzade Dergâhı’nın Türk sanat hayatında bir mahfel olmasını sağlamış olan Mehmed Efendi, doğup büyüdüğü ve talebelerini yetiştirdiği Eyüp beldesinde, Kadıkahvesi mezarlığına defnedilmiştir.

Zâkirbaşı Eğrikapılı Mehmed Efendi:

Son yüzyılda Türk Mmsikisi hususunda son derece şöhreti bulunan Mehmed Efendi, 1846 yılında İstanbul’da dünyaya gelmiştir. Babası kaynaklarda Çulha Kâhyası Ahmed Efendi olarak zikredilmektedir. İlmi tahsilini Rüşdiye’de bitirmiş, ardından 1868 yılında Evkâf Nezareti’nde çıraklık ile ilk memuriyetine başlamıştır.

Musikiye karşı çok meraklı olan Mehmed Efendi, İstanbul’un önemli tekkelerine ve bunların zâkirbaşlarına devam ederek bu merakını gidermiştir. Daha sonra kendisindeki istidadı gören Eyüp Hatuniyye Dergâhı şeyhi Rıza Efendi onu talebeliğine almıştır. Kendisinden vaktin son derece önemli musikişinaslarından olan “Bolâhenk” lakaplı Nuri bey ile birlikte yüzlerce ilahi meşk etmiştir. Daha sonra ikinci Dede Efendi olarak bilinen Zekai Dede’ye devam etmiştir. Bu zâttan özellikle saray musikisine dair geniş eserler meşk etme fırsatı bulmuştur. Sertarıkzade Dergâhı’na da devam etmiş bulunan Mehmed Efendi, tekkenin şeyhi Ali Efendi’ye intisab ederek bu tekkenin dervişi olmuştur. Kısa zamanda kendisinden hilafet almış ve ilk görevi olarak kendisine Hatuniyye Dergâhı Zâkirbaşılığı görevi tevdi edilmiştir. Başta Karagümrük Cerrâhî Âsitânesi olmak üzere birçok önemli Cerrâhî tekkesinde zâkirbaşılık yapmış olan Mehmed Efendi, bu dönemin en iyi zâkirbaşları arasında zikredilmektedir. 26 Temmuz 1916 günü 70 yaşında iken âlem-i ahirete göçen Zâkirbaşı Mehmed Efendi, zâkirbaşılık yaptığı Sertarıkzade Tekkesi’nin hazinesine defnedilmiştir. Oğlu ve aynı zamanda talebesi olan Ali Rıza Efendi de musiki tarihimizin önemli bestekârlarından birisi olmuştur.

Zakirbaşı Pepeyi Şeyh Hasan Efendi:

Hem Osmanlı musiki tarihi açısından hem de son yüzyıl tasavvuf kültürü için şöhretli bir isim olan Şeyh Hasan Efendi Hazretlerinin doğum tarihi hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır. Fakat 60'lı yaşlarda vefat etmiş olduğuna bakılırsa 1760'lı yıllarda doğduğu tahmin edilebilir. "Pepe Şeyh" olarak şöhret bulmuştur. Bu lakabın sebebi ile alakalı herhangi bir bilgi günümüze ulaşmamaktadır. Âsitâne postnişini Şeyh Mehmed Arif Dede'ye intisab etmiş olan Hasan Efendi, kendisinden hilafet almıştır. Daha sonra Karagümrük Âsitânesi'nde zâkirbaşılığa getirilmiş Şeyh Hasan Efendi, vefatı olan 1822 (1238) tarihine kadar bu vazifesine devam etmiştir. 60'lı yaşlarında vefat eden Şeyh Hasan Efendi, siması kır ve hafif sakallı bir zât olarak nakledilmektedir. Sertarîkzade Tekkesi'nin türbe kısmına defnedildiği kaynaklarda zikredilmektedir. Fakat bugün hangi sandukanın altında olduğu konusunda elimizde herhangi bir malumat bulunmamaktadır.

Mehmed Şükrü Paşa:

Son yüzyıl Osmanlı bürokrasisinin isimlerinden birisi olan Mehmed Şükrü Paşa, aslen doğma büyüme Eyüplü bir isimdir. Babası Eyüp esnaflarından Kahveci Ali Ağa'dır. Askeri mektebe devam ettiği sırada dervişliğe karşı gönlü kaymış olan Mehmed Şükrü Paşa, dönemin Sertarîkzade Tekkesi şeyhi Camcı Ali Efendi'nin dervişi olmuştur. Askeri okuldan mezun olduktan sonra padişah yaverliğine kadar yükselmiş bulunan Mehmed Şükrü Paşa, daha sonrasında Üsküp'te İstihkâm Lîvâlığına görevlendirilmiştir. Şükrü Paşa'nın bu dönemden sonraki Üsküp vazifesi boyunca bu bölgedeki savaş ortamına karşı bölgede bulunan tekkelere ve özellikle de kendi tarikatı olan Cerrâhî tekkelerine kol kanat olduğu bilinmektedir. Emekliliğinin ardından İstanbul'a avdet etmiş Şükrü Paşa, Eyüp Sultan Yeni Mahalle'deki baba ocağına dönmüştür. İstanbul'a avdetiyle birlikte tekkelere karşı duyduğu hizmet aşkını burada da devam ettirmiştir. Bunlardan literatüre geçmiş en önemlisi Sertarîkzade Dergâhı'na kurduğu büyük kütüphanedir. Bundan başka Karagümrük Cerrâhî Âsitânesi'nin cümle kapısı girişinde bulunan ve Hazret-i

Pîr Nûreddîn-i Cerrâhî'nin post makamı olarak bilinen mahâle güzel bir makam alameti yaptırmıştır. Son dönemde vaktinin büyük bir kısmını Sertarîkzade Dergâhı'nda geçirmiş Şükrü Paşa, 1913 senesinde vefat etmiştir. Cenazesi doğup büyüdüğü mahâl olan Eyüp Sultan Camii'nde icra edilen törenden sonra kendi vasiyetince Sertarîkzade Tekkesi türbesine defnedilmiştir.

f. Tekkelerin Seddinden Sonra Sertarîkzade

30 Kasım 1925 tarihinde yürürlüğe giren 677 sayılı "*Tekke ve zaviyeler ile türbelerin kapatılmasına ve türbedarlar ile bazı unvanların men ve ilgâsına dair kanun*" ile Türkiye Cumhuriyeti'ndeki tüm tasavvufi faaliyetler sona erdirilmiştir. Sertarîkzade Tekkesi de İstanbul'daki 200'ün üzerinde önemli birçok tasavvufi mahfil gibi faaliyetlerine son vermiştir. Tekkenin bu dönemdeki son şeyhi olan Râşid Efendi, kendi hayat hikâyesinde de ayrıntılı olarak bildirildiği üzere 1914 yılında Cerrâhîliğin merkez tekkesi olan Karagümrük Âsitânesi şeyhi Fahreddîn Erenden Efendi tarafından merkez tekkedeki görevi olan sertarîklik vazifesinden azledilmiştir. Buradaki görevinden hariç olarak Sertarîkzade Tekkesi'nde de vazifeden azledilip edilmediği ile ilgili bir bilginin bulunmaması 1914 yılı ile 1925 yılı arasında tekkenin durumu ile alakalı çok karanlık bir sahneyi ortaya çıkarmaktadır. Fakat çeşitli anekdotlarla babası Camcı Ali Efendi'den sonra İstanbul'daki birçok vakıada adı entrikalar arasında zikredilen Râşid Efendi'nin merkez tekke ile bir bağlantısının kalmadığı muhakkaktır. Hatta öyle ki çeşitli tekkelerde babasına nakil olmuş bazı mukaddes emanetler Sertarîkzade Tekkesi'nde ziyaret ettirilmekteyken bu dönemde Râşid Efendi tarafından bahaneler ortaya konularak mukaddes emanetlerin ziyaret ettirilmediği söylenmektedir.

Yaşanan bu tabloya bakıldığında 1925 yılından itibaren Sertarîkzade Tekkesi'nde Râşid Efendi'nin ikameti haricinde herhangi bir faaliyetin bulunmadığı bilinmektedir. Bununla birlikte Râşid Efendi'nin, babası tarafından büyük emeklerle yeniden inşa edilmiş Sertarîkzade Tekkesi müstemilatının ayakta kalması için de büyük çabalar sarf etmediği görülmektedir. Yakın tarih olması açısından döneme yetişmiş şahitler tarafından sözlü tarih olarak intikal eden bilgilere

bakılırsa Râşid Efendi özellikle sivil yaşam alanı olmayan tekkenin meydan ve türbe kısmı gibi alanlarına hiçbir bakım uygulamamıştır. Bu ilgisizliğinin ardında meşihatının sona erip hayat meşguliyetini Eyüp Camii ikinci imamlığında devam ettirmesi bulunabilir.

1945 tarihinde Râşid Efendi'nin vefatıyla, zaten son derece vahim bir durumda olan tekke binası bu tarihten itibaren sivil mimari alanıyla da yalnızlığa terk edilmiştir. Günden güne harab olan ahşap müstemilat sadece on yıl içinde bütün koruyucu vasıflarını kaybetmiştir. Çatısı su almaya başlayan meydan binası ve bakımsızlıktan temel kayması yaşayan harem ve selamlık binası yaşam alanı olmaktan uzaklaşmıştır. 60'lı yıllara tekabül eden bu dönemde Türk kültürü için son derece önemli olan bu tarihi yapıları ayakta tutmak için çabalayan bir grup insan Sertarîkzade Tekkesi ile de ilgilenmeye çalışmıştır. O dönemde henüz genç bir akademisyen olan ve günümüzün tekke mimarisi konusundaki en önemli uzmanlarından birisi konumundaki Baha Tanman, yine bu dönemde bu yapıların ayakta kalması için büyük çaba sarf etmiş bulunan Eşrefoğlu Rûmî sülalesinden Safiyüddin Erhan gibi isimler Sertarîkzade Tekkesi'nin de ayakta kalması için insan gücüyle büyük çabalar sarf etmişlerdir.

Çatının aktarılmasından niyaz penceresi kitabesinin kaybolmaması amacıyla yerine monte edilmesine kadar pek çok anıtsal çalışmayı bizzat yapmaya çalışan bu insani teşebbüs tekkenin biraz daha ayakta kalabilmesini sağladıysa da daha sonrasındaki gecekondu talanı yapıya son darbesini vurmuştur.

1968 yılına gelindiğinde artık yapı ile alakalı neredeyse doğru düzgün bir bölümün ayakta kalamadığı bu dönemin belediyesi, tarihe kara leke sürecek bir talebi Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu Başkanlığına sunmuştur. Bu talepte inşaat müsaadesi istenmekte ve bahane olarak da “ağaçlandırma” projesi yer almaktadır. Fakat Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu tarihi kurtaracak bir kararla bu inşaat müsaade etmemiş ve bu müstemilatın kalıntılarının muhafazası için belediyeyi uyarmıştır. Bu talebe 10 Ocak 1969 tarihinde verilen cevabın ardından 31 Ocak günü Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu binanın dönüm noktası olabilecek bir karara imza atmıştır. Vakıflar Genel Müdürlüğüne yazılan yazıda buradaki tarihi ve hatta mimari hüviyeti olan tekke binasının acilen haraplıktan kurtarılması ve sonucunun bildirilmesi talep edilmiştir. Dönemin

Vakıflar Genel Müdürlüğü konu ile ilgili hiçbir çalışma yapmamış ve tekke binası öylece harap vaziyette günden güne yok olmuştur. Eski Eserler ve Anıtlar Yüksek Kurulu bu işin peşini bırakmamış ve tam 8 sene sonra 15 Ocak 1977'de 9591 sayılı tescil kararıyla *Sertarıkzade Tekkesi olarak isimlendirilen 132 ada 14 parseldeki yapı olan Halveti Tekkesi yeri ve hazîre kalıntısını* tescil etmiştir. Bu tarihten itibaren 1990'lı yıllara kadar hiçbir yerel yahut genel yönetim tarafından hakkında bir çalışma yapılmamış tekke binası, "kible duvarı hariç" bütün çatı, duvar ve temel unsurlarını kaybetmiştir. Yine tasavvufi kültürün devamı için birkaç abidevi insan tarafından gerçekleştirilen kişisel gayretlerle, özellikle türbe kısmının yok olması engellenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda türbe bölümünün çatısının tamamen yok olduğu ve bütün dış etkilere maruz kaldığı için normalde ahşap olması gereken bütün sandukaların yerine dış etkilere dayanabilecek beton sandukalar yaptırılmıştır. Bu sandukalar akademik olarak doğru bir kimlik oluşturmaya da türbelerin günümüze ulaşması için bulunmuş en doğru formüldür. Bu çalışma sayesinde sandukaların pozisyonu, sayısı ve nitelikleri günümüze kadar gelebilmiştir.

2000'li yıllara kadar hiçbir yerel yönetim tarafından üzerinde herhangi bir çalışma yapılmamış Sertarıkzade Tekkesi, özellikle işgal edilen gecekondularla neredeyse yok olma durumuna gelmiştir. 2004 yılındaki yerel yönetimin İstanbul'daki tarihi yapılarla ilgili gösterdiği hassasiyet kapsamında tekke binasının yaşamı adeta büyük bir dönüm noktası geçirmiştir.

6. 2008 RESTORASYONU İLE YAPININ YENİDEN HAYAT BULMASI

Döneminde kendi bölgesindeki birçok tekkenin restorasyon projesini hayata geçirmek amacıyla çalışmalara başlayan Eyüp Belediyesi 8 Ekim 2004 tarihinde, tarihin derinliklerine gömülmek üzere olan bu yapıyı yeniden hayata kavuşturmak için çalışmalara başlamıştır. Belediye'nin Araştırma Planlama ve Koordinasyon Müdürlüğü, binanın tarihi kalıntılarını ve saha üzerinde gerekli araştırmaları yapmak amacıyla İstanbul 1 Numaralı Kültür ve Tabiat Varlıklarını

Koruma Kurulu'ndan izin istemiştir. Gerekli izinler alındıktan sonra tekkenin restitüsyon projelerinin gerçekleştirilebilmesi için ve temel izlerinin araştırılabilmesi amacıyla Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü denetiminde gerekli çalışmalar başlatılmıştır. 17 Ekim 2006 tarihine kadar süren bu uzun solukla araştırmalar neticesinde Türk ve İslam Eserleri Müzesi Müdürlüğü gerekli raporunu tamamlamıştır. 17 Ekim 2006 tarihli bu raporda gecekonduların tahribatı sebebiyle neredeyse yok olmuş temellerle ilgili geniş bir çalışmanın yapıldığı görülmektedir. Bunun sonrasında yapı hakkında restitüsyon çalışmaları başlamış ve hatta Ayşegül Atabey tarafından konu ile ilgili Sertarıkzade Tekkesi İçin Restorasyon Önerisi adlı bir yüksek lisans tezi de 2007 yılı Ekim ayında tamamlanmıştır. Anıtlar Kurulu'nun çeşitli istişareleri sonucunda son aşamasına gelen restitüsyon çalışmaları 7 Mart 2007 yılında karara bağlanmış ve inşaat 2008 yılında hayata geçirilmiştir. Yapının yeni yaşam standartlarına uygun olarak ve kullanım alanlarının yeni düzere göre dizaynı gerçekleştirilen bu projede amaç, yapının sosyal ve kültürel bir merkez olarak kullanılmasını sağlamaktır.

5 Haziran 2010 tarihinde geniş bir katılımıla hizmete açılan bina, özellikle kamusal alan olarak kabul edilebilecek ve Eyüp Sultan'ın inanç turizmi açısından son derece önemli bir yere sahip olan türbe kısmı başta olmak üzere, bütün müştemilatı ile halkın hizmetine sunulmuştur.

300 yıla yaklaşan zaman dilimi içerisinde İstanbul'un önemli sanat mahfillerinden biri olmuş Sertarıkzade Tekkesi, yeni adıyla Eyüp Belediyesi Sertarıkzade Kültür Merkezi, bu kimliğiyle İstanbul'un kültürel hayatına katkılarını devam ettirmektedir.

7. Sertarıkzade KÜLTÜR MERKEZİ

5 Haziran 2010 tarihinde Eyüp Belediyesi bünyesinde hizmete açılan Sertarıkzade Kültür Merkezi, öncelikli olarak beldenin son derece önemli manevi şahsiyetlerinin türbelerini içerisinde barındırdığı için, büyük bir nitelik sahibidir. Eyüp'ün inanç turizmi bakımından yüksek bir potansiyeli bulunan bu mekân, beldede olu-

şan diğer manevi özellikteki yapılarla birlikte bir ağ oluşturmuştur. Bu açıdan Sertarikzade Kültür Merkezi içerisinde yapılan çalışmaların bütünü bu temel üzerinden hareket etmektedir.

Geleneksel sivil mimari özellikleri taşıması hasebiyle Sertarikzade Kültür Merkezi, içerisinde gerçekleştirdiği bütün faaliyetleri sıcak ve samimi bir ortamda sürdürebilmektedir. Batı tekniğinden uzak, literatüre dayalı bir eğitim politikası güdülmeyen Kültür Merkezi'nde çalışmaların tamamı geleneksel esaslara bağlı olarak sürdürülmektedir. Geleneksel sanatlarımızdan hat, tezhip, ebru gibi dalların hem eğitimine hem de icrasına kucak açan Kültür Merkezi, bunların hepsinin ürün olarak sunulabileceği bir sunum örgüsüne de sahiptir. Sergileme havasından uzak fakat koleksiyonu mekanla buluşturabilecek potansiyel bir birikime sahip olan Kültür Merkezi, geleneksel sanatları bu yönüyle de sergilemeyi amaçlamaktadır. Evvelinde sahip olduğu tarihi geçmiş vesilesiyle musiki hususunda da “geleneginden kopmayan” bir devamlılığı sağlayan Sertarikzade Kültür Merkezi, özellikle klasik Türk musikisi hususunda çalışmalara devam etmektedir. Bünyesinde geleneksel tarzda devam eden ney, ud, kanun ve bendir gibi enstrümanların eğitiminin sağlandığı bu mekânda, bu çalışmalara bağlı olarak icra faaliyetlerinin de devam etmesi planlanmaktadır.

Yapının geleneksel tekke mimarisindeki meydan unsuruna sahip olması, geleneksel tasavvufi folklora dair çalışmaların da bu mekânda icra edilmesini mümkün kılmaktadır. Özellikle sema töreni gibi hem geleneğe hem de inanç turizmine fayda sağlayacak birçok faaliyetin Kültür Merkezi kapsamında projelendirilmesi amaçlanmaktadır. Bununla birlikte haftalık sanat sohbetleri ve Mesnevî okumaları gibi faaliyetlerin yapıya sosyal bir network oluşturacağı da hedeflenmektedir.

Sertarikzade Tekkesi, yeni adıyla Sertarikzade Kültür Merkezi, vazifesini yeni yüzyılda da kültür ve sanata hizmetleriyle devam ettirmeye çalışmaktadır.

KAYNAKÇA

- ATABEY, *Ayşegül*, Eyüp Tekkelerinin Mevcut Durumunun Değerlendirilmesi ve Sertarikzade Tekkesi için Restorasyon Önerisi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Mimarlık Anabilim Dalı, Restorasyon-Yenileme ve Koruma Yüksek Lisans Tezi, Tez Danışmanı: Yrd. Doç. Dr. Z. Hale TOKAY, İstanbul, 2007.
- BANDIRMALIZÂDE, Ahmed Münib, Mecmû'a-i Tekâya, Osmanlıca baskı, İstanbul, 1889.
- BAZ, İbrahim, Abdülahad Nûrî-i Sivasî, İnsan Yayınları, İstanbul, 2007.
- DAL, Mehmet Fahrettin, Fahrettin Erenden'in Tasavvufi Görüşleri, Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2006.
- DAL, Safer, Muhibbî Dîvânı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 2009.
- DAL, Safer, Tasavvuf Terimleri, Heten-Keten Yayınları, İstanbul, 1998.
- ERAYDIN, Selçuk, Tasavvuf ve Tarikatlar, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Yayınları: 82, İstanbul, 1997.
- ERENDEN, Fahreddin, Envâr-ı Hz. Pîr-i Nûreddîn, Osmanlıca Müellif Hattı, Şahsi Koleksiyon.
- ERENDEN, Fahreddin, Sûalnâme-i bi-Tarîk-i Hazret-i Pîr Sultân Nûreddîn el-Cerrâhî, 1339 (1920).
- ERENDEN, Fahreddin, Tabakât-ı Cerrâhiyye, Osmanlıca Müellif Hattı, Şahsi Koleksiyon.
- ERGUN, Saadettin Nuzhet, Türk Şairleri, Suhûlet Kütüphanesi, İstanbul.
- FAZLÎ, Şeyh Abdüllatif, Gülşen-i Azîzân, Millet Kütüphanesi. Ali Emîrî, Şer'iyye no:1099.
- GALİTEKİN, Ahmed Nezih, Osmanlı Kaynaklarına Göre İstanbul, İşaret Yayınları, İstanbul, 2003.
- HASKAN, Mehmet Mermi, Eyüp Sultan Tarihi, I-II. Cilt, Eyüp Belediyesi Kültür Yayınları, İstanbul, 2009.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, Hoş Sadâ – Son Asır Türk Musikişinasları, Maarif Basımevi, İstanbul, 1958.
- İNAL, İbnülemin Mahmut Kemal, Son Asır Türk Şairleri, Dergâh Yayınları, İstanbul, 1988.
- KOMİSYON, Dünden Bugüne İstanbul Ansiklopedisi, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1993.

MUSLU, Ramazan, Osmanlı Toplumunda Tasavvuf, (18. Yüzyıl), İnsan Yayınları, İstanbul, 2003.

OSMAN, Hacı İsmail Beyzâde, Mecnû'a-i Cevâmî', Osmanlıca baskı, - .

OZAK, Muzaffer, İrşad (I-II-III), Salah Bilici Yayınları, İstanbul, 1981.

OZAK, Muzaffer, Ziyetü'l-Kulûb, Salah Bilici Yayınları, İstanbul, 1990.

ÖZALP, M. Nazmi, Türk Musikisi Tarihi I-II, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, Ankara, 2000.

ÖZDAMAR, Mustafa, Dersâdet Dergâhları, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, 1994.

ÖZDAMAR, Mustafa, Doğumdan Ölüme Musiki, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, 1997.

ÖZDAMAR, Mustafa, Gönül Cerrahı Nureddin Cerrahi Ve Cerrahiler, Kırk Kandil Yayınları, İstanbul, 1997.

RAUF, Yektâ, Esâtiz-i Elhân, Haz: Nuri Akbayar, Pan Yayınları, İstanbul, 2000.

REVNAKOĞLU, Cemalettin Server, (Haz: M. Doğan Bayın, İsmail Dervişoğlu), Eski Sosyal Hayatımızda Tasavvuf ve Tarikat Kültürü, Kırkambar Yayınları, İstanbul, 2003.

SUREYYÂ, Mehmet, Sicill-i Osmanî, Tarih Vakfı Yayınları, İstanbul, 1996.

TÜRER, Osman, Osmanlı'da Tasavvufî Hayat, Mehmed Nazmi Efendi, Haz. Prof. Dr. Osman Türer, İnsan Yayınları, İstanbul, 2005.

VASSAF, Osmanzâde Hüseyin, Sefine-i Evliya, Kitabevi Yayınları, İstanbul, 2006.

YEŞİLZÂDE, Mehmed Salih, Rehber-i Tekâyâ, Millet Kütüphanesi. Ali Emîrî, Şer'iyye no: 1338/2.

